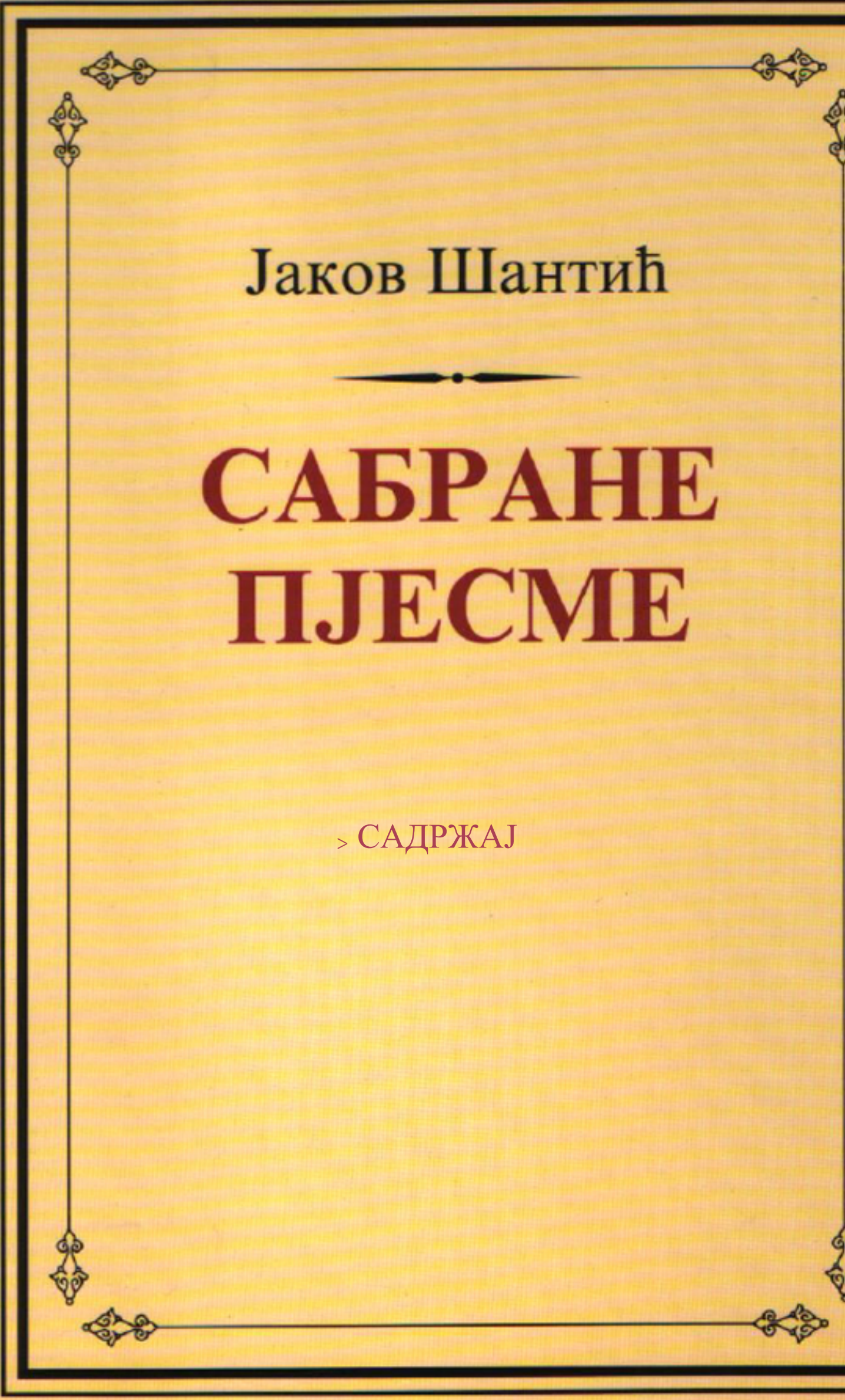

Јаков Шантић

**САБРАНЕ
ПЈЕСМЕ**

> САДРЖАЈ

Јаков Шантић
САБРАНЕ ПЈЕСМЕ

САБРАНЕ ПЈЕСМЕ

Приредио
Станислав Тутњев

Издавач
Свет књиге
Београд

и

Институт за књижевност и уметност

Едиција
ЖИВА БАШТИНА

Издавачи
Свет књиге
Београд
и
Институт за књижевност и уметност
Београд

ЈАКОВ ШАНТИЋ

САБРАНЕ ПЈЕСМЕ

Приредио
Станиша Тутњевић

Београд, 2005.

Рецензенти:
др Миодраг Матицки
др Весна Матовић

САБРАНА ПЈЕСМЕ

Приредио
Станислав Тушков

Издавачи
Свет књиге
Београд

Штампање књиге помогло
Министарство науке и заштите животне средине
Републике Србије

ЈАКОВ ШАНТИЋ

I

1.

Слободно се може рећи да је Јаков Шантић (1882–1905), седам година млађи од Јефтана, данас неоправдано заборављен и запостављен пјесник мостарског круга, који има извјесно мјесто и у цјеловито сагледаваној српској поезији на прелому деветнаестог у двадесети вијек. Узрок тој запостављености првенствено су његова болест, нередовно школовање, несрећен, боемски начин живота због кога је изгубио повјерење у породици, међу обичним грађанским свијетом и у књижевним круговима, али је томе допринијела и околност да је суд о њему исказиван углавном на основу прве и једине збирке пјесама из 1904, док му је преостали дио пјесама објављен тек после смрти, највећим дијелом у *Бранковом колу* (прво под насловом *Из пошљедњих пјесама* 1905. и 1907, а потом у другом наврату под насловом *Посмрцад* 1910. године) – због тога напросто није ни било довољно повода за цјеловито сагледавање његовог пјесничког дјела на једном мјесту. Иначе, Јаков је умро 1905, у двадесет четвртој години живота, од сурове "сухе" болести, која му је претходно већ била узела брата Јефтана, после узалудног лијечења и боравка по санаторијумима и мјестима са климатским погодностима, немајући времена да се даље пјеснички развија и брине о својој поезији.

Првом пјесмом Јаков Шантић огласио се као шеснаестогодишњи младић 1898. године у *Босанској вили*, гдје је наставио да објављује и наредних година, а од значајнијих часописа тог доба посебну заслугу за њега има *Бранково коло* које је осим десетак пјесама штампаних за пјесникова живота пресудно допринијело стицању цјеловите слике о њему објављивањем његове заоставштине. Објављивао је још у *Звезди*, *Делу*, *Срћу*, *Новој искри*, итд. Прву и једину, обимом скромну збирку поезије, под именом *Пјесме*, посвећену брату Алекси, штампао је 1904. године код Пахера и Кисића у Мостару. Та збирка у критици је углавном схваћена као добар почетак и увод у пјесничко дјело које би тек требало да слиједи. У њој се, каже критичар *Бранковог кола*, указује "млад песник, који носи несумњиво најјасније знаке скорог доброг правог песника"¹, а тако или слично мисле и остали критичари. Матош, на примјер, сматра да те пјесме "имају интереса тек као првенче младог човека", који "има талента, и да се није тако журио са публиковањем те свешчице, његов дар би био још очигледнији"². Најопширнији приказ збирке, са детаљном анализом дао је Илија Ивачковић у *Босанској вили*, у два наставка; и он сматра да је овај млади пјесник "наравно још прилично далеко од тога, да буде маркантно изражена песничка физиогномија", и да је ова његова збирка "одвише малена и скромна" да би могла бити оно што се у критичарском жаргону "назива значајном књижевном приновом. Али је ипак једна лепа књига", каже на крају критичар. То потврђује опаском да она "не сведочи само о једном несумњивом дару, који се

¹ х. з., "Јаков Шантић: Пјесме", *Бранково коло*, 10/1904, 51-52, 1647; од 23.12.1904 / 5.01.1905.

² Хоп - Фрог, "Нове песме", *Самоуправа*, 3/1905, 37, 4; од 14.02.

развија, него и о прекаљеном укусу", што га је аутор "у већини случајева сачувао од непесничке извештачености"³. На сличан начин о тој збирци говорили су и остали критичари који су о Јакову Шантићу писали непосредно послије његове смрти или касније. Никола Антула у *Српском књижевном гласнику*, у коме је, иначе, 1905. године изашла једна од најбољих Јаковљевих пјесама ("Песма о Хвару"), његов пјеснички биланс закључује овим ријечима: "За њим је остала једна мала свеска стихова (...) симпатичних, топлих, писаних не без дара и талента. Јер у тој његовој првој свесци од шест стотина стихова има и лепих импресивних песама..."⁴ Сјећајући се својих сусрета са њим у Београду, гдје је наш пјесник живио боемским животом⁵, Милош Живковић успутно даје и оцјену његове поезије која се такођер више односи на постојање стваралачких диспозиција, не-

³ Илија Ивачковић, "Пјесме Јакова Шантића", *Босанска вила*, 20/1905, 4, 63.

⁴ А., "Јаков Шантић, *Српски књижевни гласник* 7/1906, књ. XVI, 80; од 1.01.

⁵ "...улазио је у оне мале кафане у чувеној београдској 'Скадарлији', гдје се много пуши и зијева и гдје је ракија извор и подстрек пјесничком надахнућу. У тој књижевно-бескућничкој дружини он је био свакидашњи гост, раван околини својој више по понашању, него ли по духу и осјећању".

Чудна животна судбина и управо ова особина младог пјесника инспирисала је Јосипа Лешића да напише биографски роман о Јакову Шантићу (као раније и о Алекси) који ускоро треба да се појави у издању *Босанске књиге* из Сарајева. "Ту црту његовог карактера Јосип Лешић је видио као доминанту његовог живота и представио је као маркантни *сигнум* и једнога времена у којем је појединац пробијао дебеле наслаге наше окоштале патријархалне традиције и пењао се ка духовном видиковцу гдје се слободно мисли и слободно живи" (Дејан Ђуричковић, "Побуњени човјек наше патријархалне културе", *Нови Израз*, зима, 1998, стр. 112).

го на готов пјеснички резултат – Јаков је према њему "прави пјесник, више по срцу, души, осјећању и васпитању, него ли по техничкој страни појезије"⁶. Готово идентично мишљење има и Владимир Гађиновић који каже да су "његове песме, мале по својој израђености а велике по искрености осјећања свога творца"⁷. Поменимо још и мишљење Милана Будисављевића, заслужног за објављивање пјесникове заоставштине у *Бранковом колу*: као разлог што објављује његове посмртне пјесме, он наводи управо то што је "већ из прве збирке младог песника, као и из песама потоњих, видео у њима искреност и истинитост осећања, појаву једног одиста истинског песничког дара"⁸. Пјесме Ј. Шантића читао је и Богдан Поповић. У писму А. Шантићу, у коме га моли да промијени крај *Претпразничке вечери*, између осталог он каже и ово: "а и ваш сиромаш брат Јаков покварио је у истину ону чедну песму своју 'Одговор' завршујући је онако у њена посљедња два стиха"⁹. Суд о Јакову Шантићу није се промијенио ни касније, па ни у све до недавно најпотпунијем раду о њему Јована Радуловића (1934), коме можемо захвалити за многобројне податке о овом пјеснику до којих на други начин напосто данас више не би било могуће доћи. Радуловић је, истовремено, и једини критичар који је пред собом имао цјелокупан пјеснички опус Јакова Шантића, али то у његовој свијести није битније помјерило раније већ

⁶ Милош Живковић, "Јаков Шантић, *Глас Црногорца*, 1905, књ. XXXIV, 52, 2.

⁷ Вл. Гађиновић, "О Јакову Шантићу", *Народ*, 1/1908, 122, 2; од 16(29).08.

⁸ У., "Посмрчад Јакова Шантића", *Бранково коло*, 16/1910, 45, 718.

⁹ Владимир Ћоровић, "Алекса Шантић и критика", *Српски књижевни гласник н. с.*, књ. XI, 4, 289; од 16.02.

формирани суд о овом пјеснику. Он каже да се у његовом случају не може говорити "о једном готовом, израђеном песнику, него о једном одличном почетнику"¹⁰ који није постао неко име у нашој књижевности првенствено зато што је рано умро. Кривац што га "његова околина и многи његови пријатељи нису озбиљно узимали", заправо је "његов живот, неуравнотежен, пустошан, и стаза животна коју је он био изабрао"¹¹. Коначна оцјена његових укупних пјесничких домета, очито заснована на начелу Б. Поповића по коме пјесма мора бити "цела лепа", веома је прецизна: "У Јаковљевој поезији нема ниједна у целини добра песма, беспрекорна; он, као што смо показали напред, има добрих стихова, врло добрих строфа, али нема таквих целих песама". Због тога у овом случају по Радуловићевом мишљењу "није реч о једном готовом, израђеном песнику, него о једном одличном почетнику"¹². Извјесну пажњу на себе Јаков Шантић поново скреће тек седамдесетих и осамдесетих година овог вијека, прво узгредно у књизи *Српско песништво* Драгише Витошевића (1975), а потом у обимном тексту Радомира Константиновића (1983) у коме се особености овог рано преминулог пјесника сагледавају првенствено у поређењу са А. Шантићем и Ј. Дучићем. Константиновић налази да је понешто Јаков Шантић достигао "чак и нешто пре Алексе Шантића"¹³, те да је "у неколико таквих тренутака (...) припадао бу-

¹⁰ Јован Радуловић, "Један мостарски песник", *Гласник југословенског професорског друштва*, 1934-35, књ. XV, стр. 321.

¹¹ Исто, стр. 320-321.

¹² Исто, стр. 321.

¹³ Радомир Константиновић, "Јаков Шантић", *Биће и језик у искуству песника српске културе двадесетог века*, 8, Просвета, Београд; Рад, Београд; Матица српска, Нови Сад, 1983, стр. 98.

дућности непоречно више од Алексе Шантића". Мисли се у ствари на "став духа који ће управо у ово доба почети да се тражи у српској поезији, омогућавајући њено посвећивање у симболизам"¹⁴. Ближи "симболистичким душевним мотивима Дучићевим него емпиријско-патријархалистичком своме брату Алекси Шантићу", Јаков Шантић би према Константиновићу "могао, уопштено говорећи, да се схвати као веза између Алексе Шантића и Јована Дучића"¹⁵.

Збирка *Пјесме* Јакова Шантића према Радуловићу требало би "да буде нека антологија пјесникова до 1904. године"¹⁶. Узимајући у обзир да су ту унесене и пјесме штампане по листовима и часописима у току 1904. године, и имајући на уму датуме публикација у којима је збирка приказивана, реално је претпоставити да је она изашла пред сами крај те године, што значи да би морала бити избор оног најбољег што је пјесник до тада написао, а то је, с обзиром да је почетком новембра сљедеће године болестан и исцрпљен већ умро, практично и највећи дио његовог цјелокупног пјесничког опуса. Све у свему у збирци се нашло отприлике нешто више од једне трећине свега што је пјесник до тада био написао. Већ и први, површни увид у ту пјесничку грађу говори да је веома тешко говорити о неком антологијском избору, ма који критеријум да је узет, па је просто немогуће поуздано одговорити на питање зашто је та збирка била тако мала (двадесет осам пјесама) и зашто су у њу ушле баш те пјесме. Управо зато, на другој страни, лако уочавамо један од узрока досадашње

¹⁴ Исто, стр. 99.

¹⁵ Исто, стр. 109.

¹⁶ Радуловић, наведени рад, стр. 315.

запостављености овог пјесника: на основу те збирке, објективно и није било могуће установити његов прави значај: сви који су о њему писали полазили су од реалне претпоставке да је та збирчица избор оног најбољег што је пјесник уопште написао, а да је све друго, што је остало расуто по листовима и часописима, било да је штампано за његова живота или после његове смрти, ипак мање важно, те да самим тиме битније не би промијенило слику о њему. Ситуација је, међутим, сасвим обратна: све што је остало изван ове збирке у сваком погледу равно је оном што је у њу ушло, па о карактеристикама и укупном значају овог пјесника данас можемо говорити на основу не тако малог опуса од око стотинак доста разнородних пјесама који дозвољава да се створи врло јасна слика о њему и његовом мјесту у српској поезији тог времена.

Сасвим је очекивано да већина критичара и литерарних радозналаца већ у првом сусрету са једним од браће Алексе Шантића, који су кренули његовим путем, жели видјети да ли се ради о поводљивости, паразитском пјесничком животу на рачун већ доста чувеног старијег брата, или је у питању изворни, мање више снажан пјеснички таленат, трајно присутан у породичној лози, који се развија зависно од околности, темперамента и карактерних особина њених чланова. У вези с тим неминовно се поставља питање да ли је име Алексе Шантића више користило или штетило његовој браћи Јефтану и Јакову, тј. да ли су они у већој мјери били освијетљени позајмљеном свјетлошћу старијег брата или су били осуђени да таворе у његовој сјени, пошто је претпоставка да њихово сродство није нимало утицало на њихову литерарну дјелатност ипак мање вјероват-

на. Чини се да је Јефтан на себе више успио да скрене пажњу тиме што је Алексин брат, него својим литерарним учинком, док је случај Јакова сасвим супротан: изгледа да његов прави значај између осталог није могао бити уочен и због тога што га је мало ко сагледавао изван пјесничког ауторитета старијег брата. А свако поређење нормално је морало ићи на штету млађег, почетника, који уз то није показивао очекивану животну озбиљност и одговорност, у складу са породичним угледом и хармонијом. Матош, на примјер, каже да у његовим *Пјесмама* не налази ништа што немају његови "песнички вршњаци, нарочито његов брат"¹⁷, док Ивачковић сматра да му је поезија "у много чему слична самосвесној појезији Алексе Шантића"¹⁸ и да је он због недостатка изворности "тек добар и благородан ученик Војислава Илића и свога брата"¹⁹. На другој страни, Владимир Гађиновић вели да би "његове пјесме, ионако близу модерности" да је остао жив, биле "непосредно уз умјетност г. г. Дучића и Ракића"²⁰, а ту његову црту истиче и Ј. Радуловић када каже да он "за разлику од свога брата Алексе, није био онај сладуњави, болећиви романтичар"²¹, и када у његовој поезији уочава "Дучићев начин изражавања, стварање фигура на Дучићев начин"²².

¹⁷ Матош, наведени рад, стр. 4.

¹⁸ Ивачковић, наведени рад, бр. 3, стр. 44.

¹⁹ Исто, бр. 4, стр. 63.

²⁰ Гађиновић, наведени рад, стр. 2.

²¹ Радуловић, наведени рад, стр. 317.

²² Исто, стр. 316.

У сваком, па и у пјесничком погледу, отео се Јаков Шантић патријархалној породичној традицији и дисциплини. Самовољан, плаховит и необазрив својим понашањем стално је стављао на искушење породични углед. Својевољно је напустио гимназију у Сремским Карловцима и тако изневјерио наде своје браће²³, живио боемским животом и чак годину дана провео са једном позоришном трупом крстарећи Србијом (1900), да би га на крају пустоловни дух и болест одвели на разне локације које се помињу и као мјеста настанка многих његових пјесама. Преко Трста путовао је у Швајцарску гдје је боравио у Монтани, Лезену и Женеви, неке пјесме потписао је на Крфу и у Мадриду, потом га срећемо у Боки и на Хвару, да би своје посљедње пјесме написао у селу Ћигале код Малог Лошиња, гдје, смирен и очишћен, умире на рукама брата Алексе, који је том жалосном поводу посветио двије своје пјесме. Још од раније брижан и погођен болешћу и смрћу брата Јефтана²⁴, Алекса је посебно водио рачуна о Јакову, водио га

²³ "Ако буде срећан, он ће ме заменити. Што ја не могах - он ће моћи, само ако хтедне", пише већ обољели Јефтан из санаторијума у Глајхенбергу свом професору Јовану Грчићу молећи га за неку услугу у вези са Јаковом. (Јован Грчић, *Портрети и писма*, књ. 3, Београд, 1924, стр. 226).

²⁴ "У исто Вас вријеме молим да будете тако добри те да ми јавите писмом, како се сада налази мој брат Јефто у здрављу, јер право да Вам кажем, за њ сам у великој сумњи", пише Алекса Ј. Грчићу у Сремске Карловце, гдје је Јефтан похађао гимназију. (Јован Грчић, *Портрети и писма*, књ. 3, стр. 210). "У мене се живот једнако и монотono креће. Од како сам Јефту изгубио, изгубио сам сву радост своју и ничим да је надокнадим...", пише Алекса Грчићу у другој прилици. (Исто, стр. 215).

кроз живот, показивао разумијевање за његово нетипично понашање и штитио га пред породицом и пријатељима. И о његовој смрти постоји траг у његовој кореспонденцији са Ј. Грчићем: "Хвала Вам на саучешћу и тузи за мојим братом Јаковом. Заиста ме је смрт мога брата поразила, јер онај негда немирни и непослушни Јаков постаде у истини један идеалан младић, постаде човјек са срцем великим и душом свијетлом, постаде несумњиви пјесник"²⁵. Да је Шантић имао добро мишљење о пјесничким могућностима свога брата Јакова налазимо и у поме-нутој Радуловићевој студији о овом пјеснику, гдје се наводе и ове Алексине ријечи: "Да је Јаков остао жив и здрав, све би нас бацио у запећак"²⁶,

Изгледа да у томе заиста има неке истине, јер је Јаков и укупном духовном оријентацијом према западним књижевним и културним моделима и узорима тога времена био супротстављен домаћој литерарној традицији, од које се веома тешко и споро откидао његов брат Алекса, коме је управо то била постала главна кочница у даљем развоју. Та глад за западом и глорификација његових вриједности карактеристика су тога времена и то се управо у једном писму Јаковљевом Алекси из Швајцарске исказује на узбудљив и готово драматичан начин: "Молим те да дођеш чим прије, јер сваки тренутак који проведеш без овог дивног Запада је утаман закопан и упропаштен. Дођи па овдје да живимо у овом свијету гдје се никад не дријема, гдје се у 24 сата само седам сати спава"²⁷. Треба се само сјетити да отприлике у исто то вријеме у Мостару излази часопис

²⁵ Исто, стр. 217-218.

²⁶ Радуловић, наведени рад, стр. 309.

²⁷ Радуловић, наведени рад, стр. 312.

Пријеглед "Мале библиотеке", гдје Јаков не сарађује вјероватно због тога што на његовим страницама није штампана поезија, и гдје срећемо неке истакнуте поклонице модернизације српске књижевности, међу којима посебно мјесто заузима Светислав Стефановић, чију изјаву вриједи и два пута поменути: "За кога је културна величина Запада мртва, тај је за њега мртав"²⁸. Све ово опет има посебног значаја ако се има на уму да је управо у исто то вријеме Јаков Шантић у Женеви упознао десетак година од себе старијег Јована Дучића, који је ту од краја 1899. боравио на школовању и у великој мјери већ био прихватио и у својој поезији примијенио искуства страних књижевности. Интересантно је да је Јаков првенствено био обузет и одушевљен Дучићевим укупним духовним зрачењем, знањем и реторичким способностима, него његовим књижевним радом. "Сваки минут, секунд који проведем са њим, ја сам богатији", писао је брату Алекси. "То је један ум који је хиљаду пута сјајнији кад говори него кад пише. Сличан је генијалном глумцу који своју силу истроши и проспе на проби, а на претстави је малаксао; да сам Ротшилд, ја бих га купио, плаћао колико год хоће, само нека вазда говори..."²⁹

Све ово упућује на стварни карактер и прави значај пјесничког опуса Јакова Шантића који постаје много јаснији ако се сагледа у контексту свега оног што се дешавало у српској поезији на прелазу из 19. у 20. вијек. Прије тога, међутим, требало би рећи оно најосновније што се као први утисак намеће свакоме ко се данас

²⁸ Светислав Стефановић, "Рефлексије у своје време", 3/1904, 15-16-17, 232; од 1.09.

²⁹ Радуловић, наведени рад, стр. 313.

први пут сретне са поезијом овог рано преминулог заборављеног пјесника. Одмах пада у очи да је то заправо *дучићевска* поезија, и то она на прелазу из парнасизма у симболизам, која одговара оном међупростору у Дучићевом развоју између прве парнасистичке збирке *Пјесме*, објављене 1901. године, и друге његове симболистичке збирке *Песме*, објављене 1908. године. Треба озбиљно узети у обзир податак да је своју чувену програмску пјесму "Моја поезија", која се нашла на уводном мјесту у овој другој збирци, Дучић објавио у *Српском књижевном гласнику* управо на средини између те двије збирке и заправо исте године када је изашла и збирка Јакова Шантића (1904). То упућује на закључак да је Јаков Шантић одређени (исти) пјеснички концепт био достигао у исто вријеме када и Дучић. При томе треба имати на уму да је до тога пјесничког концепта овај млади пјесник дошао у врло кратком периоду од прве објављене пјесме из 1898. до посљедње коју је написао у октобру 1905. године, у које вријеме је скраћеним путем прешао пут од Змаја преко Војислава и парнасизма до симболизма за који је Дучићу требало много више времена.

Неоспорно *дучићевски* карактер поезије Јакова Шантића основно је питање које треба расправити прије него што се изрекне коначан суд о њој. Имајући на уму смисао који данас може имати и има та одредница дало би се закључити да се ради о једном у основи подређеном односу према Дучићевом стваралаштву, тј. о једном мање или више маниристичком подражавању Дучићевој поезији – појави веома честој и добро познатој у српској поезији од почетка овог вијека све до данашњих дана. Онај ко не би водио рачуна о поменутој

развојној фази Ј. Дучића, са којом се поклапа убрзано пјесничко сазријевање Јакова Шантића, данас би зачас закључио да је Јаков један у низу с правом заборављених пје-сника почетника, мање-више успјешних дословних Дучићевих сљедбеника. Овдје, међутим, треба имати на уму да у вријеме када је Јаков Шантић већ био завршио свој животни и пјеснички пројект појам *дучићевске* поезије још увијек није могао постојати нити је постојао: он је заслужен тек накнадно, даљим пјесничким развојем Дучићевим, посебно послје збирке *Песме* из 1908. године. Управо тим својим накнадним развојем, између прве и друге збирке, и послје тога, Дучић је створио један посебан и препознатљив тип поезије у цјелокупној српској књижевности и он је касније постао и један од битних параметара у ситуирању и вредновању српског пјесништва. Али пјеснички случај Јакова Шантића није се појавио *касније*, када је *дучићевски* модел поезије већ био створен, него истовремено са једном развојном фазом Дучићевом, када је тај тип поезије тек био у зачетку и постепено се стварао.

У вези са свим овим могуће је поставити и питање: није ли *дучићевски* карактер своје поезије Јаков Шантић повукао угледањем управо на ту фазу Дучићевог развоја из које је касније произашао препознатљив Дучићев концепт пјесништва. На то је питање веома тешко одговорити. Ту треба имати на уму да је Дучићева збирка из 1901. године, објављена у Мостару, сигурно могла бити подстицајна за младог пјесника, али да се ту још увијек не ради о симболистичким карактеристикама *дучићевске* поезије, које се најављују између прве и друге збирке. Истовремено, стално треба имати на уму да је Јаков Шантић тај *дучићевски* карактер поезије, ко-

ји је његова највиша пјесничка мјера само у мањем и успјешнијем дијелу његовог опуса, освајао убрзано као почетник прелазећи све оне фазе које су Дучић и његов брат Алекса пролазили много дуже. Такођер треба водити рачуна и о томе да је Јаков Дучића боље упознао и њиме се одушевио тек касније, у Женеви. Ту се не смије сметнути с ума ни податак да је то одушевљење више било изазвано Дучићевим реторичким него пјесничким квалитетима. На крају, детаљно упоређивање поезије младог Јакова Шантића са Дучићевим *до тада* објављеним пјесничким радовима не нуди велике изгледе за закључак о пресудним утицајима, поготово не о утицајима у погледу стално помињаног и данас препознатљивог *дучићевског* концепта поезије. Уосталом, и анализе које би се правиле у односу на В. Илића, Алексу Шантића или Милана Ракића, такођер би дале извјесне резултате. У сваком случају евидентно препознатљив *дучићевски* модел поезије, уочљиво присутан код Јакова Шантића, није нимало безазлен ни у погледу начина како је до њега дошло, ни у погледу индивидуалног доприноса што га тај млади пјесник даје том концепту, а ни у погледу мјеста које му на основу тога припада у српској поезији тих година. Колико год би се могло говорити о неким утицајима, још увијек остаје сасвим довољно простора за закључак да је Ј. Шантић до таквог пјесничког концепта дошао сопственим трудом и развојем у склопу општих законитости српске поезије на крају 19. и на почетку 20. вијека које су томе погодивале. Што се тиче индивидуалног доприноса Јакова Шантића том концепту, о коме ће више бити говора касније, овдје је довољно рећи да се он у односу на Дучића разликује по томе што је онај помало лажни пјеснички аристократизам Дучићев овдје знатно животијнији, па самим

тиме у неку руку и увјерљивији. Коначно када је у питању мјесто које би овакав пјесник требао имати у српској поезији тог доба, ваљало би имати на уму шта је све у тој поезији написано до 1904, када је изашла збирка Јакова Шантића, односно до 1905. године, када је он умро. Ту се осим Дучића и Алексе Шантића мисли и на: Милана Ракића, Милана Ћурчина, Светислава Стефановића, Симу Пандуровића, Владислава Петковића Диса, Милутина Бојића, Душана Срезојевића, Велимира Рајића, Стевана Луковића, Вељка Петровића, Даницу Марковић. Тешко је претпоставити да је Јаков Шантић, с обзиром на опште образовање и услове живота, могао пратити све што су сви они објављивали по многобројним листовима и часописима, па ћемо као оријентире узети само најзначајније збирке изашле до 1905. године. Изгледа готово невјероватно, али осим Алексе Шантића и Дучића до тада су биле изашле само збирке М. Ракића (1903), Ст. Луковића (1903), Св. Стефановића (1903 – 1905) и Данице Марковић (1904). Ћурчинове *Песме* изашле су 1906, Рајићева *Проза и песме* 1908, Дисове *Утопљене душе* 1911, Пандуровићеве *Дани и ноћи* 1912, В. Петровића *Родољубиве песме* 1913, итд.

Све у свему: када би се филмска трака развоја српске поезије могла зауставити на 1905. години и из наше књижевне свијести за тренутак избрисати све оно што се у поезији потом дешавало до првог свјетског рата, мјесто Јакова Шантића у кључном тренутку тог преломног периода у модернизацији наше поезије могло би се видјети знатно јасније, и очито би постало много значајније од оног које му је давано.

II

1.

До свог дучићевског пјесничког статуса Јаков Шантић је, као што је већ речено, стигао скраћеним путем, који је у случају самог Дучића трајао много дуже, а о Алекси Шантићу, који се до те степенице никад није ни попео, да се и не говори. Отуда велика разлика између појединих његових пјесама, насталих готово у исто вријеме: док на једној страни срећемо оне са врло уочљивим, готово дословним траговима старијих пјесничких узора (Змаја, Војислава, па и Алексе Шантића), на другој страни имамо већ аутентичне симболистичке пјесничке визије које истовремено задовољавају и више захтјева пјесничке форме.

То је уочљиво и у његовој јединој збирци: у њој, чак, под истим насловом ("Поздрав") имамо двије на тај начин сасвим различите пјесме. Она објављена у првом дијелу збирке, у циклусу *Тренутци*, и тематски, и пјесничким реквизитима и укупним сензибилитетом представља готово чист образац романтичарске пјесме. То је пјесма о вјетру који негдје у туђини пјеснику доноси поздрав са гроба његове мајке. У визији вјетра што хуји у ноћи пуној тмине, плаче као сироче у црном грању и уздишући све јаче и јаче пада у понор "негдје у дубине", лако препознајемо романтичарски карактер емоције и устаљена романтичарска пјесничка средства којима се она остварује, при чему се наговјештава и адекватна атмосфера односно амбијент гдје се све то одвија. Емоцију о којој је ријеч могли бисмо именовати као жалост сирочета за умрлом мајком, а гробље као амбијент у ко-

ме се она јавља изабрано је с циљем да се то осјећање што рељефније искаже и појача. Романтичарски је и облик "транзиције" те емоције путем вјетра и њене евокације на неком другом мјесту у туђини, која, опет у складу са романтичарским преоку-пацијама обавезно укључује и љубав односно жалост за домовином:

*О, вјетре, познаниче, хвала на поздраву,
Усред ове ноћи туђинске и хладне!
Хвала на поздраву с гроба моје мајке,
И са тужних брда домовине јадне!...*

Док је у случају ове пјесме сасвим јасно зашто носи наслов "Поздрав", у другој под истим насловом, која се налази у наредном циклусу *На мору*, то је с поуздањем тешко рећи. Већ и сама та чињеница свједочи да се ради о другачијем пјесничком моделу – у питању је, заправо, једна дучићевска љубавна пјесма, у којој се стање мирне напетости у природи истовремено драматично исказује и као стање напетог љубавног ишчекивања. Већим дијелом пјесничко осјећање иде једним, предвидљивим смјером: под звјезданим небом, на заспалом мору "без иједне боре", у миру и тишини без икаквог гласа, пјесник је непримјетно заспао у својој барки, очекујући да му вјетар разапне једно. Напетост тог ишчекивања негдје изнутра драматично расте, али ништа се не збива и не покреће:

*Но узаман! Мирно! Чујем у самоћи
Једино дисање тишине и ноћи...*

На том мјесту, гдје немушти притисак тишине из дубине ноћи достиже кулминацију, смјер осјећања одједном се, само у једном стиху, нагло мијења. Тим стихом (*Док све већи немир у мом срцу саде*), ишчекивање

да се нешто деси у природи одједном се преноси на план људске душе, гдје нараста и драматично се увећава пјесников немир изазван нечим сасвим другим. А шта је то видимо из наредних стихова којима се пјесме и завршава:

*Ах, у златном огњу луне по пучини
Љубим те све више! И мени се чини,
Кад трепнуше једра, да твој осмјех паде.*

Поздрав се и овдје преноси путем вјетра: у виду осмијеха драге на који га подсјећа трептај једра, али овдје се ради о сложенијим метафорама и удаљенијим асоцијацијама у односу на почетна значења ријечи и слика. Није, ваљда, ни потребно наглашавати да се и сензибилитетом и амбијентом и пјесничким инструментаријем ова пјесма потпуно разликује од оне прве и да одговара добро познатом моделу Дучићеве парнасистичко-симболистичке пјесничке фазе развоја.

Интересантно је напоменути да је критика предност давала првој пјесми. "Давно нисам читао песничкије казану тугу за мајком, као што је казано у тој пјесми"³⁰, каже критичар *Бранкова кола*, а ту пјесму истичали су и остали, док ону другу напросто нису ни примјећивали. И то је један од доказа да *дучићевски* пјеснички карактер Јакова Шантића на коме се овдје инсистира, од самог почетка није довољно уочен.

³⁰ х.з., Наведени рад, стр. 1650.

И она, напријед цитирана, Шантићева изјава да би Јаков све њих бацио у запећак само да је остао жив³¹, очигледно није била конвенционални израз попустиљиве братске љубави, подстакнуте тугом због братове ране смрти, него је имала упоришта и у стварним пјесничким могућностима и брзом и повољном пјесничком развоју млађег брата. То се веома лако може уочити упоређивањем њихове двије пјесме, случајно објављене једна поред друге, на истој страници *Бранковог кола* 1907. године. Алекса Шантић је тада већ заиста угледни српски пјесник, а његов млађи брат и миљеник Јаков, већ је одавно био умро и умногоме заборављен – објављивањем ове пјесме из његове заоставштине уредништво је

³¹ Било да је подстакнута овом Шантићевом опаском или да је настала као резултат сопствених упоређења поезије старијег и млађег брата, примисао да је Јаков пјеснички чак и више обећавао од Алексе провлачила се и у текстовима каснијих истраживача мостарског књижевно-културног живота и српске поезије тога доба, али ни у једном случају није било прилике да се то исцрпије и покаже. Говорећи о рано преминулим пјесницима тога доба ("сломљене наде") Драгиша Витошевић, на примјер, каже да је Јаков Шантић једини међу њима имао и већ објављену збирку и "известан песнички глас који је обећавао - како је недавно смело али *исправно* (подвукао С. Т.) тврдио Владан Недић - више него његов старији и много познатији брат" (Драгиша Витошевић, *Српско песништво I*, Вук Караџић, Београд, 1975, стр. 288). Витошевић ту мисли на Недићев предговор у књизи *Изабране стране* Алексе Шантића и Светозара Ћоровића, објављеној 1962. (стр. 9) у чувеној едицији *Српска књижевност у 100 књига*. Јакова Шантића Витошевић је, иначе, у свим сегментима своје двотомне студије коректно третирао у оквиру доприноса који су српској поезији на почетку двадесетог вијека давали и они мање познати пјесници. Извјестан значај Јаков Шантић добио је и заступљеношћу у *Антологији српског родољубивог песништва* (1967) Зорана Гавриловића, једином избору српске поезије те врсте у који је, колико је познато, до сада унесен.

у ствари хтјело своје читаоце и српску књижевну јавност подсјетити на њега. Већ и сам податак да су обје пјесме објављене на истом мјесту (између њих је пјесма Вељка Петровића!), сам по себи свједочи да се Јаков не третира као "млађи" и инфериорнији пјесник. Упоредом пјесама старијег и млађег брата веома лако се уочава да млађи ипак припада једном другом, модернијем типу пјесника, иако је његова пјесма, највјероватније, настала три четири године раније од Алексине која је, успут речено, тада у пуној пјесничкој снази и експанзији. Алексина пјесма "Писмо" једна је од бољих, чистијих и читљивијих његових родољубивих пјесама о тешком и црном исељеничком круху, и дата је у виду писма једног исељеника своме другу у завичају у коме га упозорава да не креће у печалбу и не понавља његову грешку:

*Држао сам: амо синуће ми зора,
Да ће бити среће несниване, дуге,
И нестати патње и невоље дуге,
Ал' ме овде сретe још невоља гора.*

Обавјештавајући га да и тамо сиротиња у потрази за послом лута од града до града, он поздравља своје ближње и поручује им "нека ту на дому стоје", јер "сирјака" и у далеким обећаним земљама свако третира као роба. Пјесма Јакова Шантића "Залутао галеб", написана пред смрт у Малом Лошињу, није другачија само по избору мотива, који није тешко довести у везу са расположењима њеног, тешко болесног аутора (који ће ускоро умријети), него и по другачијим пјесничким преокупацијама и укупном литерарном сензибилитету младог пјесника. Мотив пјесме је залутали галеб, који изгубљен над морским бескрајем "цичи, тужи, ко дијете плаче" и посљедњим остацима снаге покушава да се усмјери

према изгубљеној обали, које нема на видику, нити се може знати на којој је страни:

*Куд ли си пошо, гдје ли ти је мета,
У бескрај куда одвела те жеља?
Гдје су ти дружи да ти кликом јаве
Путе спасења, среће и весеља?*

Али никог нигдје нема, млада уморна крила галебова су клонула, ниоткуда се не помаља неки знак помоћи и спаса:

*Ти у гроб мораш, јер не чује небо
Молитве твоје ни твојега гласа.*

Овај трагични крај појачава се и још више добија на замаху и снази због дилеме ко се то, заправо, коме тако резигнирано обраћа? Је ли то унутрашњи глас залуталог и изгубљеног галеба? Или се то пјесник, као лирски субјект, обраћа галебу, као предмету своје пјесме? Или ту поруку пјесник, свјестан своје скоре смрти, упућује самом себи?

2.

И у овој збирци, и у пјесмама које у њу нису ушле или су штампане тек после пјесникове смрти, има велики број оних које су производ почетних инспирација већ добро познатог интимног и патриотског регистра, насталих под изравним утицајем познатих српских романтичарских пјесника. То су заправо почетничке пјесме пјесника који се без зазора и стида ослања и заклања за познате пјесничке ауторитете. Пјесма "Војиславу", на примјер, у потпуности је писана управо у Во-

јислављевом маниру, а у пјесми "Чежња" и мотивом и начином његове реализације млади пјесник готово дословно подражава великог Војислава:

*У старо древно доба живљаше рибар неки
Крај пустих обала Нарба.
Он бјеше врло млад.
Самац у тешком чуну луто је по ријеци
И риболов је био једини његов рад.*

Дослован Војислављев утицај наћи ћемо и у пјесми "У ноћи", објављеној у часопису *Звезда* 1899. године, али мање дословно и у неким другим пјесмама. Уводна пјесма у збирци ("Љубави"), на примјер, као и пјесма "Ја љубави иштем, ја љубави тражим", објављена у *Босанској вили* 1899. године, или она под насловом "О, да л' је тако?", писана у Монтани 1904, а објављена посмртно у *Бранковом колу* 1910, исто тако, типичан су примјер истрошеног романтичарског шаблона у љубавној поезији, као што је и пјесма "Отаџбини" (налази се у збирци) прави примјер узнесених идеализација и празнословља, карактеристичних за српску патриотску поезију из друге половине 19. вијека. То, наравно, нису и једине пјесме такве врсте – у укупном пјесничком опусу Јакова Шантића таквих и њима сличних има подоста, али се он, као што је већ напријед речено, веома брзо развијао и у кратком периоду постао доста препознатљив пјесник, мада то, све док у цјелини није објављена његова пјесничка заоставштина, није могло бити довољно уочљиво.

У цјелини гледано Јаков Шантић је пјесник интимне лирике, са претежно љубавним, рефлексивним и егзистенцијалним мотивима и прекупацијама, које се

истовремено међусобно преплићу и условљавају, неријетко и у једној те истој пјесми. Његова последња пјесничка мјера је дучићевски тип поезије са значењем које је том појму дато у првом дијелу овог рада, не, дакле, у негативном смислу који подразумијева подражавање, него у смислу сопствених аутономних предиспозиција које, иако с мање снаге и књижевног знања и културе, долазе до изражаја готово у исто вријеме и на исти начин као/када и код Дучића.

Као такав тип пјесме можемо поменути пјесму "Један живот", објављену у збирци, а таквих још има и у њој и ван ње: ту се као епицентар љубавног осјећања јавља бол, коме пјесник у симболистичком маниру додаје и епитет "тамни"; то је бол ("љепота бола", како га пјесник именује у једној другој пјесми) због нечега далеког и непознатог, бол без разлога и поријекла:

*У моме срцу ја осјећам тугу
И суза пуно. Ал' ја не знам сада
У тамном болу шта ми душа жели,
За чиме плаче, рад чега ли страда.*

У питању је, ипак, љубавни немир што га изазива визија идеалног дјевојчета плавих очију, плаве косе, њежног осмијеха и жарких усана, визија чије поријекло и значење му није познато нити може да га докучи. То је заправо она апстрактна, идеална љубав која ће у Дучићевој поезији, посебно послје збирке *Песме* из 1908. године, постати читава једна институција:

*Где, плачем, ево, нити појмим сада
Ни тугу ову, нити узрок њени.*

*Ах, можда, то је нека бивша љубав,
Вјекова давних, што јеца у мени.*

За разлику од љубавних евокација на одстојању и љубавних сцена које се остварују у подручју идеалних сфера, у осталим интимним и егзистенцијалним преокупацијама Јаков Шантић је, у односу на Дучића, ближи свакодневном животу, што не значи приземљење, односно редуцирање или осиромашење пјесничке имажинације него стављање животне филозофије под мјеру стварног људског искуства, чиме она постаје узбудљивија и, свакако, убједљивија. Најуспјешније пјесме овог младог пјесника су оне које у збирци налазимо у циклусима *На мору* и *На Алтима*, као и оне које по свему припадају том кругу пјесама, а за живота пјесника су објављене у часописима и листовима, или су остале у заоставштини. То, свакако, није без разлога.

Што се тиче пјесама медитеранске амбијентације, која и сама по себи садржи препознатљиво емотивно и мисаоно стање, оне се у случају било ког пјесника из Мостара практично подразумијевају, и у том погледу не би требао бити изузетак ни Јаков Шантић. Међутим, у његовом случају има и један додатни мотив који тим пјесмама даје сасвим нову, дубоко људску и трагичну ноту. Тај мотив се односи на разлоге његових честих сусрета са морем и очекивања која су била положена у те сусрете. Није тешко претпоставити да су ти одласци на море били у вези са пјесниковом болешћу, туберкулозом, од које је већ раније умро његов брат Јефтан. У тај амбијент он је, дакле, одлазио са сасвим јасном свијешћу и о сврси тих одлазака и о њиховом могућем исходу. То исто се односи и на боравак у алпским санаторијумима, гдје је такођер написао доста својих пјесама.

Стање духа и емоција на таквим мјестима која су некако и сама по себи повлаштена као инспиративна изворишта вишег реда, у овом случају одређено је и трајним присуством пјесникове спознаје о близини смрти. У таквим су околностима експанзија, узвишени ред и хармонија сила природе стално под тензијом свијести о скором људском крају, који је у овом случају нека врста залога за аутентичност духовних и емоционалних надражаја датим амбијентом, чак и онда када нам се чини да се ради о потрошеним и баналним пјесничким потезима. Са смрћу се пјесник суочава у многим својим пјесмама: као са опоменом на крајњи исход сваког људског напора, као са упозорењем на релативност земних ствари и коначну мјеру свега на свијету, као са избавитељницом од вјечите овоземаљске људске муке, на све начине како о смрти пјевају и сви остали млади пјесници. Ипак, у случају Јакова Шантића чини се да је овај мотив и чешћи него код осталих, њему сличних пјесника, те да истовремено у себи садржи и једну дубоко личну, људску ноту – као нешто што се само њега тиче и с чиме само он, и на свој начин, – живи. Његова слутња смрти није ни пркос, ни кукњава, ни самосажалење, већ напросто једна врста самосвијести о сопственој животној мисији у којој се партиципира на унапријед задат начин, на који се не може утицати и који се нити треба нити може мијењати.

То се, између осталог, веома лијепо види и у пјесми "Здраво моје море"!..., написаној 1904. године на Хвару, а објављеној у *Бранковом колу* 1910. године. Пјесма није ушла у збирку, нити је касније на њу на било који начин скретана пажња, али се, упркос томе, чини да је у њој сажето цјелокупно пјесничко искуство и умијеће Јакова Шантића. Ту су измирени алпски, сније-

жно маглени предјели са морским, медитеранским амбијентом, романтичарске евокације са симболи-стичким замагљењима, љубавни занос и усхићеност животом са свијешћу о свом скором крају, сложенија и строжија пјесничка форма са слободнијим пјесничким обликом и графичким новинама. Пјесма је интонирана у виду поздрава што га пјесник упућује мору у поновном сусрету са њим послје избивања по високим хладним предјелима:

*Здраво моје море! Здраво моји жали!
Здраво моји вали,
Шкољеви и сёке!
Ја долазим вама из маглених страна,
Снијега и слана –
Из земље далеке.*

Неједнако и усковитлано расположење пустоши и безнађа с којим се пјесник враћа из предјела снијега, магле и слане, ритмом изломљених стихова и опкорачења у сусрету са топлим јужним морем смирује се, испуњава га топлим спокојством и претвара се у тиха, побожна осјећања устрептале душе, што се обликују у виду пјесме у којој одјекује име његове драге:

*И носећ' у срцу пустош очајања,
Ја ћутим топлоту гледајућ' те тако
О, пучино драга! Израз мојих сања,
Израз моје душе!....Побожно, полако,
Ах, ти докле пљуштиши о чађаве ст'јене,
Опијају мене
Мелодије благе,
И у њима чујем само чедне риме –*

*Једно слатко име,
Име моје драге!...*

Душа се преображава, расположење расте, радост и срећа се поново буде, а жеље умножавају и узлијећу као јато галебова:

*Јутро тихе среће и радости свете ,
И ко жива јата лаки галебова
Над валима твојим моје жеље лете...*

Усхићење и осјећај среће су на самом врхунцу, и то расположење ће пјесник у првој половини наредног стиха с узвиком и констатовати (*Ах, срећан сам, срећан!...*), али ће оно одмах, већ у продужетку тог истог стиха, сасвим неочекивано и одједном, под "правим углом", кренути наниже – у херојски и дубоко људски доживљену самосвијест о свом скором крају:

*Ах, срећан сам, срећан!....Ко да није доба
Мога блиског гроба,
Но дан славе неке!...*

А послије ових узвишених стихова људске саживљености са сопственом смрћу (не каже пјесник без разлога мога "скорог", него мога "блиског" гроба!), расположење се поново уравнотежава, и у ритму смиреног таласања мора, враћа на почетну тачку, исказујући се истим оним стиховима којима је пјесма и почела:

*Здраво моје море! Здраво моји жали!
Здраво моји вали!
Здраво моји драги шкољеви и сёке!..*

У овој прилици није, наравно, било могуће шире анализирати цјелокупно пјесничко стваралаштво Јакова Шантића, али се и на основу оног што је о њему речено, ваљда, довољно јасно види да се ради о пјеснику који до сада није на прави начин ишчитан, и који је заслужио значајније мјесто не само у оквиру мостарског књи-жевног круга, него и у контексту цјелокупне српске поезије тога доба.

Станиша Тутњевић

назад САДРЖАЈ

Алекса Шантић

ЛАКУ НОЋ

† *Јакову*

*Сунце тоне, да се клони,
у даљини звоно звони –
Студени му дриће глас.*

*Вјетар хуји, и све јаче
По обали дрвље плаче,
И жалосно гледа нас.*

*Вјетар хуји уз тегобу
Хоћеш ли ми доћи гробу?
Сунце тоне. Лаку ноћ!*

[назад САДРЖАЈ](#)

I

ПЈЕСМЕ

назад САДРЖАЈ

Јаков Шантић

ПЈЕСМЕ

У Мостару, 1904.

Моје брату

Алекси

назад САДРЖАЈ

ТРЕНУЦИ

ЉУБАВИ

Благосиљам тебе сада
О, љубави вјечно млада!
Ти си милост богом дана
У данима људских рана, –
Благосиљам тебе сада!

Ти кô модро, плаво море
На своме нас њихаш крилу,
Сваке ноћи, сваке зоре,
Пружајућ нам срећу милу:
Слатки занос, златне снове,
Васкрс нада, жеље нове
И све друго, пуно сјаја
Што нам душу с небом спаја!
Благосиљам тебе сада
О љубави вјечно млада!
Ти си извор светог пића –
Моћна причест свијех бића,
Свијех срца и духова,
Васељене и вјекова, –
Твоме царству конца није
Мајко слатке појезије!

ПОЗДРАВ

Слушај, вјетар хуји кроз ноћ, пуну
[тмине;

Он на црном грању, кô сироче, плаче
И у часу пане, негдје, у дубине,
И ја чујем како уздише све јаче.

Еј, колико пута, кô дијете лудо,
Слушао сам њега крај мајчина гроба!?
У срцу ми бјеше суморно и худо –
И ми смо плакали обоје крај гроба!

Он је и сад дошô са њезине хумке;
Ја осјећам мирис кадуљине траве, –
То је душа њена, душа моје мајке; –
Ја осјећам мирис кадуљине траве...

О, вјетре, познанче, хвала на поздраву,
Усред ове ноћи туђинске и хладне!
Хвала на поздраву с гроба моје мајке,
И са тужних брда домовине јадне!...

Париз, 30. VI 1904.

О, гола брда, голо камење,
О, мрачне горе небом љубљене,
О, земљо света мојих очева, –
Витешке крви, свијетла образа,
Зашто си тако тужна, жалосна?
Зашто ти чело облак покрива
И тешки терет груди салама,
Кад увијек бјеше чила, весела? –
И онда, кад те бичем шибаху
Тирани бијесни дивље Азије,
Подигнућ' горди поглед Европи,
Ти бјеше сјајна, дивна, заносна,
Ко благо чело вјечног Генија
Када на крсту бјеше прикован,
Сажалевајући ријечи клевете
На осрамоћену свету истину!...

О земљо моја!
Гдје су ти оне црте божанске
На челу твоме што но сијаху,
На коме бјеху ријечи писане
“Борба”, “Слобода”!? Гдје су?
И гдје су гусле, што су звуцима,
Из мрачна гроба, тебе дизале,

Синове твоје гријућ' огњима –
Божанском силом – свете љубави,
За спас и борбу? О, гдје су, гдје су?...
Или си, можда, духом клонула
Под тешким јармом дугог сужанства? –
Ал' не?...
Необориво је крило генија,
Што кроз ноћ, водећ' народ болова,
Мукâ и патње, тражи путање
У неразбијеној тмини борења!
Несавладљива је света замисо
Великог Вожда, с чијим ријечима
Једини израз грмну народа!...

.....
Па ипак ти си јадна, жалосна
О мајко моја!... Твоје планине
Туже и плачу... На изворима
Кукају виле, очајно, болно...
И моје сузе падају, ево,
На срушен олтар твога уздања,
Јер боли сина, боли у срцу,
Кад мајку своју види жалосну...

ОЧИ ТВОЈЕ

Очи твоје
То је простор,
На коме је
Анђо тужни,
Из небеског
Прогнан раја,
Писо боле срца свог.
И сав они
Бол, без краја,
Пун божанства
И пун раја,
Паде у сјај ока твог.

ЛАКУ НОЋ

Нек те мирис љубичица
Блаженијем кријепи сном;
Нек славуји химне поју
Божанственом чару твојом.

Нек те златне звијезде штите
И мјесеца блиједи сјај.
Нек доносе херувиме
Твојем сну у загрљај!

А ја шта ћу, но с немиром
Чекат' кад ће ноћца проћж,
Да у вече, сјутра, опет
Теби речем: “Лаку ноћ!”

Херцег-Нови, 1901.

* * *

Гле, скончање како стиже,
Дух малаксô како пада,
А ум стао као лађа
Без кормила и без нада.

Преда мном се пути дали
Ал' их мрачни покров скрио, –
Ја не видим ништа него
Стопу, гдје сам загазио!...

Ал' куда ћу ? Не, то не знам,
Гдје је стаза, куд би хтео
И гдје стигох. Осврнем се,
Гле! Још нисам ни почео...

ВОЈИСЛАВУ

Хајдмо, о, хајдмо, тамо, бесмртни Војиславе,
Из ових тешких дана, у крило чуднога света!
Ах, ја сам уморен страшно сумором наше јаве
И добом очајним нашим, празним и без полета...

Хајдмо! Води ме собом! Моје те срце тражи,
У болу борба својих изгубив своју вјеру,
Кô сунце истине благе, у свијету гријеха и лажи,
Гдје жреци Христови Христа наново на крст стеру!...

Божанском својом лиром, са које истине звоне,
Баци у душу моју ријечи помирења!
Изгубив богове свијет, бесмртне силе оне
У духу нађоше твоме своја васкрсења
И ти би израз њих.

Но, гдје је народ да њихног жреца шутије?
У храмовима њихним, усамљен, још се чује
Твој бол и твој стих!...

Хајдмо, о, хајдмо, тамо, бесмртни Војиславе,
Из ових тешких дана, у крило чуднога свијета –
Несрпске, муљаве ријеке божанске обале плаве,
С којих гигантска твоја Олимпу душа лета.

Монтана, 18. X. 1904.

ПОШЉЕДЊА ЗИМА

Под ногама снијег пуцкара и шкрипи, –
Исто и у груд'ма... Свуд бескрајно бијело,

Мртво, без живота, без духа, без наде –
Свуд земља снијега – мртво, голо тијело...

Замрзнута мисо не диже се више,
Спава... С њом и туга и бол с њоме спава.

Да ли, ово, зима и на душу пада,
И је л' ово корак у сан, ноћ без јава?...

Leysin, Швајцарска, 1902.

ЈЕСЕН

Замућена
Ријека дере
Кроз литице
И стијене;
Цичи вјетар,
Облак плови
И све свуда
Мре и вене.

Над пољима
Гавран кружи, –
Живот гине,
Живот пада.
Гле, а јоште
Срце снива! –
Чему ли се
Оно нада?...

ЧЕЖЊА

У старо древно доба живљаше рибар неки
Крај пустих обала Нарба.

Он бјеше врло млад.

Самац у тешком чуну лутô је по ријечи
И риболов је био једини његов рад.
Он никад није знао за боле и за тугу,
Нит је од своје среће познавô срећу другу;
Бјеше кô лептир лаки,

што слатки живот пије

И своју ведру душу на јарком сунцу грије.

Но једно вече, када

Забаца мреже танке, весô и раздраган,
Божанско дјевојче једно из вала изрони тада

Златно кô мајски дан.

Сребрним, звонким гласом,

док јасна блиста луна,

Зваше га она себи, слатког заноса пуна,

Нудећ' му пољуб свој.

Но, он је прикован гледô,

без даха и без збора,

Кô у сну једном дугом, у плаве очи јој,

Док ватрен, огроман мјесец диже се иза гора,

И расипље по води свој хладни, сањиви сјај.

У томе часу, озго, с подножја голих брда,

Куда се чује звонце бијелих, рунатих крдâ,

Зовну га сестра мала. Он се прену и у час тај
Божанска слика мину и он дубоко тада
У своме срцу позна тугу и терет јада
И први бол и вај.
Тужније мјесец плану, зајеца славуј неђе
И свуда у часу томе нијема туга пређе,
Кô да је све у болу плакало у тој ноћи
С рибаром у самоћи.

Од чудне вечери ове његово срце гори
У чежњи и у болу, и јад му душу мори,
И када прозирно небо
у тихој бешумној ноћи
Просипље свјетлост хладну,
он, нијем, у самоћи,
Од дуге чежње гине
И сања, дуго сања и зове из дубине
Лијепо, златно чедо, божански и драги лик.
Ал' заман. Ријека хладна
никад га чула није. –
Ах, јадно, несретно момче,
кô тешки мученик,
Он отров чежње пије,
Он љуби обману пуну
и празан призрак њен, –
Он љуби лажну сјен.

*

Љубити чега нема, ох, то је тако чудно!
Да ли је љубав срећа, када је јава све?!
Или је чежња срећа, у којој срце будно
Живећи умире?...

ИЗ ТУЋИНЕ

Далеко су села, обале и горе
И голубље небо домовине драге,
И сањиве шуме, и широко море,
И вечери сјетне, божанске и благе. –

Далеко, далеко, бескрајно далеко
Оно топло сунце што ми живот даде,
И с њиме све што је ужасно и дивно –
Мој дух и срце, сву срећу и јаде...

Ах, у мом је срцу много сјете, много!
Ћутим, кô кад слушам бôни пљусак
[кише,
Да спомени давни буде се у души
И у срцу нешто јеца све то више...

[назад САДРЖАЈ](#)

НА МОРУ

ЗОРА

Модро, глатко море
Избило из ноћи,
Док на небу горе,
Трепти у самоћи,
И гаси се ти'о
Као једна тајна,
Као атом мио,
Задња звијезда сјајна.

Са пучине, тамо,
Види се гдје стиже
Барка нека амо
Све ближе и ближе.
Уморни рибари
То стижу са мора,
А исток се жари –
Зора!...

Ми доље бјесмо на пјешчани жали;
Ваздух олован, тежак, пун топлине,
И смокве, мурве, наранче, маслине,
И поља житâ, све кô да се пали.

У густом хладу кокосових грана,
На жутој трави изгорјелој јако,
Ми смо сједили, заклоњени тако
Од грдне жеге и од огња дана.

Досадно муве зујаху са стране,
Слух нам је тиме већ уморан био, –
И тежак сумор у души се крио
Од истовјетности дуге, непрестане.

Ал' ти, храбрија, читала си нешто –
Пјесника неког. Ја те лијено прати',
Ни једне мисли нисам могô дати
И једва да те разабих гдјешто.

Но, ја се пренух, чух стих овај један:
“Све мртво спава у подневном југу,
И дух, што пати, неће наћи другу
Утјеху, до тугу и умор биједан.”

“Бјежи с овог мјеста! Гле, овдје све
[мрије,
Све, па и љубав, – природа је пуста
Ту за бол и радост! ” И са твојих уста
Стихови шумљаху даље и силније.

Са мора вјетрић лагано долеће
И по маслинама треперећи паде;
Широко лишће смокве шумит' стаде,
Кô да и природа чу што пјесник рече.

И сâмо море уздахну и прену,
О жале пљусну, као да се буди,
И кô да буновно слуша, па се чуди
И нама и пјесми, и том смислу њену.

Умрли су вали! У плаветној ноћи
Под звјезданим небом заспало је море,
Док ја на пучини, без иједне боре,
Са једрима мојим, с барком у самоћи,

У сребреном путу мјесеца по води,
У миру, без шума, без ћуха, без гласа,
Заспó сам и чекам поврх мртвих јаза
Лахор, да ми једро затегне и броди.

Но узаман! Мирно! Чујем у самоћи
Једино дисање тишине и ноћи! ...
Док све већи немир у мом срцу саде.

Ах, у златном огњу луне по пучини
Љубим те све више! И мени се чини,
Кад трепнуше једра, да твој осмјех паде.

НА МЈЕСЕЧИНИ

Мјесечина! ... Тихо! ... Видим далеко
С терасе бујне море широко,
Модро, свијетло, мртво; тек кадгод
О секе пљусне и чује се нешто,
Кад тежак уздах, туробно, дубоко.
Мјесечина! ... Тихо! ...
Сањам и чезнем, док тамо у ноћи
Чујем како пјева рибар у самоћи:
“Виени сул мар’!
Ево баркета спремна ми је мала, –
Она те чека! Дођи да пловимо,
Далеко од краја, обала и жала,
Кроз ноћ, на мору, да осјетиш жар
Срца што љуби! ... О, виени сул мар’!”

*

Мјесечина! ... Тихо! ... Чујем једну бајку
Што шу́ми с неба и пада по води,
Струји кроз душу! ... Ја јој не знам ријечи,
Нит њени смисо. Осјећам да ходи
У сваком шуму, блистању и трену,
Под сводом грања, гдје се глухо шире
И најтање сјенке! ... Но, ја знадем јасно:
Ни једна ноћца да још била није
Без бајке ове, којој нико јоште

Не појми смисô! ... Биће, Господ сами
То блуди и шапће у ноћи и тами,
Бајку, пуну туге, праштања, милоште.

Крф, 7. 10. 1903.

Кад ноћас славуј проспе пјесме своје
Под мирисавим сводовима ноћи,
По брсној шуми и обали танкој,
У драгом миру и тајној самоћи,

И кад о жале и пошљедњи талас,
Бунцајућ', плусне, замукне и заспе,
И са планина, млад и бијел мјесец
Хладну и тужну своју свјетлост
[распе,

Не чекај драга! Ја ти нећу доћи
На драго мјесто у баштине густе;
Ја у том часу другу драгу имам:
Све пјесме моје и све боле пусте.

Херцег-Нови, 1903.

ЈЕДАН ЖИВОТ

Ту на игалу, поред мртва мора,
Испод маслина, ловора и руже,
Док танак мјесец извире из гора
И славуј птице у самоћи туже,

У моме срцу ја осјећам тугу
И суза пуно. Ал' ја не знам сада
У тамном болу шта ми душа жели,
За чиме плаче, рад чега ли страда.

Дјевојче једно са очима плавим
И плавом косом и осмјехом њежним,
И уснама жарким, пољупце ми нуди, –
Дјевојче једно са осмјехом њежним.

Откуд та слика? ... Како дође она,
Души и јави непозната никад? ...
Кò туђин себи, ја у стрепњи питах,
Њезину тајну да лж ћу сазнат икад?

Гле, плачем, ево, нити појмим сада
Ни тугу ову, нити узрок њени.
Ах, можда, то је нека бивша љубав,
Вјекова давних, што јеца у мени ...

Херцег-Нови, 27. 8. 1903.

назад САДРЖАЈ

НА АЛПИМА

ЈУТРО НА АЛПИМА

Јутарња небеса, као суза чиста,
На гробу мајке кад заплаче дијете;
На њима јоште, као парче листа
Разбијеног мраза, бијел мјесец блиста.
И док румен жарка огромне планете
Разбија исток из модрих дубина,
С косматих брда, као стухâ чете,
Дремовне сјенке буде се и лете.

Ах, често овдје, сред алпских висина,
У мору сунца, снијега и зрака,
У плавом јутру свечаних тишина,
У мојој души пуној бола, мрака,
Ћутијах божанства истинска и јака.

Ал' ово исто сунце, које сада,
Кô тих, насмијан и забринут дједа,
Широким погледом шестари и гледа
Просторе своје државе и стада,
Ко ли ће гледат? И ову тишину
Ко ли ће духом, кô ја сада, проћи?

... Хоћу л' ја то бити? ... Ил' језеро које,
Што бунца кô душа, као пјесме моје? ...

Mon Blanc, 1. 8. 1904.

АЛПСКЕ ВЕЧЕРИ

I

Врх тужних шума, брда, четинара,
Вечерња плава полумагла леже;
По увалама сумрак се обара
И глухо пада све теже и теже.

Туга дубока све покрива свуда,
И алпска ружа, сама, сузе лије ...
Како је тужна љепота и худа,
Кад остављена у самоћи мрије!

II

Ви алпске вечери усамљене, чисте,
Са тужним мирисом покошена сијена,
У мој души ускрснули ви сте
Занос и љубав и сва блага њена!

Седефли небо с огњем кô од рубина
И шуме прелите модрикастом паром,
Хрбати сњежни огромних планина;
О, све то и јоште, нешто неисказано,
Опија мене! ... Још вјетар кроз грање,
Када, бунцајући, одједном поврви,
Ах, у мом срцу буди се сјећање

И драговање – прво миловање!
Ви, алпске вечери, опијате мене
Кô слатке приче, ко пољупци први
Или, кô некад, плаве очи њене.

Монтана, 4. 8. 1904.

ОНА

(слика из санаторијума)

Усахнули прсти њени
 прелетају врх пијана
А из њега кô да јеца
 пригушени, тежак звук.
И, док њене очи крупне
 болесничким огњем горе,
И бијели се Алпи жаре,
 и вечерња пада сјен –
Са усница њених, тихо,
 као гране кад шуморе,
Шапутање пјесме пада и убрзан дисај њен.

О, болесно, биједно дијете,
 на чијеме лицу тако
Изумире младост бујна
 и њезин се губи сјај,
У звуцима тим очајним
 за чим чезнеш, и полако
Сањалачка твоја душа
 у који ли блуди крај,
И шта хоћеш? Да л' то срце,
 у морима успомена,

С горким болом прошлост буди
у звуцима од Шопена?
И у њима оплакује своју љубав, своје
[наде,
И љепоту и сву младост
што чемерно мрије саде?

Ах! у твојим младим груд'ма,
гдје прерани живот мрије
И његова свјетлост трне
и настаје дуга ноћ,
Твоје срце живот чека
и вјечно се надом грије –
Док ми знамо, с болом знамо,
тешко да ће икад доћ' ...

АЛПИСКЕ ТИШИНЕ

Стоји тужна шума модрих четинара
Побожна и глуха; очекује, слуги,
Кò побожни факир, сред жарких пустара,
Што Алаха чека, тражи га и ћуги ...

У дубини њеној, кроз дрвеће густо,
Широк, бујан, поток види се гдје блиста,
И језеро једно малено и чисто
И ведро и плаво, кò небеса иста ...

Земља свуд зарасла у бујном цвијећу,
А ваздух мирише миром алпске руже.
Кроз грање птице веселе пролећу
И вјeverица плашљиво се пуже.

Далеко негдје одлијеже звоно
Алпискијех стада,
И чобанчад млада
Пјевају пјесму тихо, монотono ...

Док по брду тамо, по коси и страни,
Све ћуги и дише спокојством и миром.
Но гле, и овдје моје срце пати,
Тишина ова тугу чини широм
И већи сумор, што ми душу прати.

СНИЈЕГ

Снијег.
Побијелило поље, шума, дô и бријег;
Затрпане куће, борови и смрека,
Не види се ништа до свуд само исто,
Бијело бескрајно, свијетло и чисто,
Или, какво село, ако издалека
Угледаш, ил' гладну лисицу низ бријег; –
Снијег ...

Пахуљице крупне, сребрне, бијеле,
Витлају се, сипљу весело и вазда.
Затрпана ћути воденица стара
И суморно крај ње шума четинара
Без зелених стаза, путева и бразда,
Док далеко, тамо, одлијеже звоно
Саоница неких, ситно, монотono,
Кроз далеки бријег; –
Снијег ...

[назад](#) **САДРЖАЈ**

ПОСЛИЈЕ РАСТАНКА

ТИ ГДЈЕ СИ САДА? ...

Нас простор дијели ужасан и дуги! ...
Ти гдје си сада? На сјеверу тамо? ...
У фјордовима? У руским степама?
Док ја, сред жеге грдног љета амо,
У царству југа, крај мора и палма,
О теби сањам, тебе љубећ само! ...

Срце је моје бијесно и лудо,
Оно је чедо овог топлог југа;
У силној страсти оно трује себе, –
Оно не знаде шта је тиха туга; –
Оно је нешто што живи, ил' мрије, –
Махнито, дивље; но ал' лажно није! ...

Ти гдје си сада? Да л' у овом трену
Осјећаш, можда, да ја мислим на те?
Твој силни разум да л' појми и знаде
Сумора мога тренутке и сате,
И ноћи дуге, када бол поврви,
Кô силна ријека од суза и крви? ...

Нас простор дијели! Но да л' простор има
Страхотну силу: снагу заборава? ...

Ах, душа, то је платно сликарево,
Њу вријеме мијења и боје јој дава! ...

Но, моја душа остала је сама,
Са собом сама – а ти на далеко! ...
И вријеме – и оно умрло је сада! ...
Ја појмим само нешто што је било
И моје срце што љуби и страда!

Дубровник, 15. 5. 1904.

МЕНИ СЕ ЧИНИ

Мени се чини, ту, на мјесту овом,
Гдје свака трава, сваки цвијет, грана,
Још шапће љубав мојих сретних дана –
Мени се чини ти ћеш опет доћи ...
И често, ноћу, с немиром и болом
Вјерујем, слутим, чекам кад ћеш доћи! ...

Мени се чини, да у свакој сјени,
Док лије мјесец кроз лиснате гране,
Тебе ћу наћи несташну, кò лане,
И љубити те и миловат дуго ...
... Мени се чини! ... Један сан у мени
истински живи као биће друго! ...

Мени се чини ... Но кад занос мене
И разум с болом будну јаву позна,
Колико суза, колико бола грозна
Та ноћ чекања за ме биједна крије?! ...
... Ах, у том трену, чини ми се, гледам,
Да све око мене и у мени – мрије! ...

СЈЕЋАЊЕ

Пршти ми глава, болестан сам јако.
Грозница струји кроз жиле и тијело;
Ал' на те мислећ', боље ми је малко
И мислим да ћу оздравит зацијело.

... Да, ја сам сретан 'вако мислећ' на те,
Походећ' нијемо, пун суза и среће,
Састанка ноћи и обале знане,
Гдје душа души у загрљај слеће:
Гдје нијемо, дуго, као мисли двије,
Крај мора стасмо без ријечи и гласа,
Док душе биле без говора нису,
Већ пуне збора и божанских часа.
Но једне ноћи: Грдна луна бјеше
Сребрним небом заронила красно,
Немарно море, кô пролито стâше,
Мраморно, мрачно, сребрно и јасно; –
Обале бјеху као једно платно
Мрко и дуго, лијепо и страшно;
Са цркве старе горијаше златан,
Божански – грозан, крст, мирно и плашно; –
Ни једног гласа, све заспало бјеше,
Људи и небо, море и селена,
Само ја и ти, кô два гријеха нека,

Те глухе ноћи бјесмо будна сјена.
Ја не знам сада шта у мени бјеше,
Да л' Господ сами, или демон луди.
Но сваки пољуб, који си ми дала,
Душом ми дахом самртним застуди.
Да л' у том трену познадосмо срећу,
Божанску, голу, истинску и чисту?
Је ли то било све што живот дава:
Гробница и вјечност у тренутку исту?
Авај, то не бјеше! Не, то није била
Цјелина душе, сласти јој и бола;
Ми бјесмо само она стара прича
Суморна, празна, обична и гола.
Сав пурпур снôвâ, које срце само
Болесном ватром замишља и ствара,
Досадно подне постаде у трену
С пустињом својом пепела и гара.
... Ја нисам тада осјетио оно
За чиме чезнух: велико бескрајно,
Бездано, страшно, неисцрпно, вјечно,
Велику истину свега што је тајно! ...
Ах, мој ме занос одродио бјеше
Од самог себе. Шта ја хтједох тада?
Ја тебе хтједох невидовну видјет
Кô слику туге, што кроз свирку пада,
С осмејком једним, који мисô ствара,
И вјечно ново! ...

Но ти си зато била тако сретна,
Блаженство виђах у погледу твоме,
Докле ја бијах само туга среће –
Сањало худи у тренутку томе! ...
Ал' сад, кад прошлост дигне се и буди
У срцу и души, као магле чисте
Прелите сунцем на високе горе,
Ја видим ноћи и састанке исте
И све што некад непотпуно бјеше,
Празно и путо, сад је пуно дражи!
Ах, ја сам сада сретнији но тада,
Походећ' прошлост у истинској лажи.

Пршти ми глава, болестан сам јако
Грозница струји кроз жиле и тијело;
Ал' на те мислећ', боље ми је малко
И мислим да ћу оздравит' зацијело.

Leysin, 10. II. 1904.

ЈА ТЕБЕ НИКАД ЗАБОРАВИТ НЕЋУ

Ја никад тебе заборавит нећу
Ти плави цвијете из бокешких башта,
Ма куда било да ми пути крећу –
Ја никад тебе заборавит нећу! ...

Моја те бона увијек грли машта
И будно срце разговара с тобом;
За друго не знам више живит рашта
Већ за те живит и мријет за тобом.

Свуда ме прате твоје очи плаве,
И као мирис оне на ме слећу –
И плаве косе твоје лијепе главе
Ја мрсим увијек, миришем и љубим!

Ах, ја се кунем, да те нигда нећу
Ти створе снова забраву дати!
И сами живот кад будем да губим! –
И задњи уздах и он ће те звати! ...

Corfou, 8. X 1903.

КИША

Киша шуми кроз гору, кроз грање
А у срцу моме туговање,
Туговање, болно уздисање, –
Киша шуми кроз гору, кроз грање.

Драга моја, ала ми је хладно;
Срце ми је заспало у груди,
Заспало је па ми се не буди, –
Драга моја ала ми је хладно.

Киша шуми, гдје си, драга, сада,
Једне боле да одболујемо
Једном душом да се милујемо?
Док кроз грање киша шуми јоште,
Дођи, дај ми срца и милоште! ...

назад САДРЖАЈ

II
ИЗ ПОШЉЕДЊИХ ПЈЕСАМА

* *
*

Снијег свуд и магла и суморна зима! ...
– Пођимо, туго, на море, на жале,
На драге наше, лијепе обале,
Гдје топлот сунца и живота има,

И сјајних дана без студене зиме
И ведрих ноћи, тихих мјесечина,
И тужно-страсног мира наранчина,
И слатких сања крај жала са њиме! ...

Ту да огранемо све тмине у груди –
Живота вече, у којему блуди
Море од чежња болесне младости!

– И са мирисима цвијећа наранчина,
Да у боловима хладних мјесечина
Ту заплачемо с пеленом радости!

Ја слуша́м зву́ке пјесме из дјетињства! ...
О, ко то буди ми́рис успомена
И да́вни осмијех да́внијех времена
– О сла́тки зву́ци пјесме из дјетињства! ...

Ко́ златна свјетлост лу́не са планина,
Ка́д мрак озари, пла́не и заблиста,
У ду́ши мо́јој ти се ра́ђаш иста,
О пјесмо дра́га, пјесмо из да́внина!

Но, ти гу́сларе не́знани, о́ткуда
Дола́зиш а́мо с зву́ком ча́ролија?
– Ах, да, ти сти́жеш с мо́ра и о́туда

Доно́сиш за́дњи по́здрав ш́то опи́ја
И сла́тки осмијех да́лекијех да́на
И мо́ре че́жње, мо́ре сла́тких са́ња! ...

* *
*

Хоћу да легнем на пијесак при мору,
У дому пуну сунца и тоpline,
Да слушам уздах заспале пучине
Низ дуге жале, у тихом жамору.

– О, лијепо моје, о широко море –
У теби дух ми налази јарана;
Са тобом слушам своје разговоре
И бол трагедија својих мрачних дана!

Како си тихо, лијепо у том сјају!
– Та ко би рекò да демонски боли
У грудима ти гробове стварају –

И под осмијесима твојим умиљатим,
Док сањаш небо, да мрак скриваш доли, ...
– Ах, душа моја исто, исто пати! ...

Еј, од кад се, драга, у сну не појави!
Дођи, злато, дођи, олакшај ми ноћи.
– Видиш, кад у мори опазим ти очи
Душа мира нађе – небригу љубави.

У свијести је грозни страх од смрти, које
Неизвијесност страшно зјапи, кô пећина!
– Ја утаман не бих, да сам трун већина
И очајно заман љубим биће своје! ...

... Ја нећу да мријем! ... О страсти живота,
О ви ћуди силне, једине истине.
Хајд', пробудите се, дајте ми спасења!

Но залуду! Глухо ... Ах, то је срамота!
– Покрај одра моје снаге, величине
Још једина Гнусност што чини бдијења? ...

Хвар

* *
*

Ја осјећам језу пољубаца твојих
Кô ледени додир змијске хладне пути.
И у тминама ти косâ разасутих
Дубоке ноћи пред очима својим.

У души својој кораке ти бројим
И твога смијеха потмуло шуштање,
И његов одјек, кô мора плуштање,
У болу мисли и ријечи мојих.

О, грозна мајко вјечности бездане,
О, спаситељко свих бола и јада,
У чијем мраку сјај виђења гране, –

Пожури ...! Хајдмо ...! А, ако би имô
У мојим грудима сузâ још и тада –
Опрости гријех тај задњи ми! Пођимо ...!

ТРАГЕДИЈА

Је си л' ти то, драга, што плачеш у мени
И јецаш за мноме? Ох, лутање жеља
У овој ноћи с треперењем звијезда
Боном чине душу! – Срце ми је пуно
И плача и смијеха, радости и туге,
Све у исто доба; ја сам чисто болан.
Сустò сам од свијета, од људи, од себе;
Нешто грца, јеца у сред мојих груди ...,
Но у оку моме јоште суза нема;
Тек ми мутан поглед, плаше ме се људи –
Драга, да ли ти то јецаш усред мојих груди?

– Зелено и густо орахово грање
Пред прозором мојим заплело се чудно,
Кроза њ видим звијезде, ноћ и небо будно,
А с његовим шумом чујем како јеца
Суморна ријека ...! Ја на тебе мишљах ...
... Да, ти си то, драга, ти мој Бог, мој живот;
Ти си мисò моја, ти тренуци моји,
Непојмљиви, силни! Ја живим у теби!
Ја сам љубав само, друго не знам бити.
Сав свијет је за ме нешто што не треба
Без тебе, – а с тобом, у етеру чистом,
Чиста мисò нека, живот без живота ...!

Ја сањам о теби ...! Но гле, сухи листак
Кроз отворен прозор на усне ми паде! –
Драга, авај, чу ли мој очајни врисак,
Кад баш у том трену пољубац ми даде ...?

ЈЕСЕН

О, тешка ми је ова јесен рана ...!
Суморне магле пале на све стране,
Оборице се на шуме и гране;
А тамо доље међу пећинама

Суморна хука ријеке не престаје.
– О, како патим с болом овог дана! –
У души мојој слушама са свих страна
Без звука музику, Бетовна очаје!

И силно ћутим, да је све свуд тако,
У овом дану без сунца и свијета,
У агонији пригушено јако –

Ал' и без једног крика и покрета!
– Да ли то јесен болује овако? –
О не! То негдје умире поета ...!

12. XI. 1904.

ЈЕСЕНИ

О друже без наде, о, јесени хладна,
Ја ти видим лице увело од бола;
Хаљина ти пуста; издерана, гола
Стојиш кô сирота бескућна и јадна.

Све бјежи од тебе: небо, сунце јасно
И шарено цвијеће скрива се и гине,
Не чују се птице нити пјесме њине,
Нит фрула пастира, нит пјевање красно.

Само црна шума тужно гране крене
И с врхова жутих гладан гавран прене
Преко пустих њива и пољана голи';

О, и он би бјежô али не зна камо.
Без наде, у болу, тек ја стојим само
И у души силно ћутим твоје боли.

назад САДРЖАЈ

III
ПОСМРЧАД

ПЈЕСМЕ ИЗ ЈЕСЕНИ

1-9

1.

Лист опада ... Тужно цвили
И јауче вјетар хладни,
Као срце без љубави,
Ил' без среће живот јадни.

Небо стере мрачну ризу
Кô очајник пуно јада,
А про влажних поља тавних
У јецају киша пада.

Све је пусто ... Без живота
Замрачена земља снива,
А кандило угашено, –
Сјајно сунце, зраке скрива.

Ја усамљен. Не! Са тугом,
С њом у нијемом загрљају,
Гледам, како самрт пада
И пустоши по бескрају.

Све умире пуно бола,
Као цини магле плове;
Гле – и моје срце плаче –
У гроб хладни смрт га зове.

2.

Ја се варам, ја се варам,
Да ћу некад срећан бити!
Моје срце, биједно срце,
До гроба ће сузе лити.

У обману дух је пао –
Он о слаткој срећи снива,
Ал' од њега она бјежи
И погледе своје скрива.

Тако исто морнар јадни
Спас на бурној ноћи чека,
Док кроз црни простор само
Грми, тутњи смрти јека ...

3.

Како си блиједа, кô увела ружа!
Љепота бола болује у теби! –
Ни анђео ти раван био не би –
Тако си блиједа, кô увела ружа! ...

И докле јесен пати око мене,
Моја се душа вјенчава са твојом,
И сретња бива, кад бол нађе туђи
И прелије га тајно сузом којом ...

Ах, ти си блиједа кô увела ружа!
Љепота бола болује у теби,
Ни анђео ти раван био не би, –
Ах, ти си блиједа кô увела ружа ...

4.

Што јауче вјетар тако
 Кроза пусте голе гране?
Јурне као бијес лако
 И с тутњавом негдје пане.

Да л' и њега туга гони
 Као моју душу јадну,
Па са хуком болно звони
 И расипа маглу хладну?

Није мрачни вјетар оно!
 То духови кроз ноћ вију,
И на моје срце боно
 Све кап по кап смрти лију ...

5.

Да сам нешто твоја харфа
Што је често грлиш лако,
Под додиром прста твојих
Ја бих, драга, дуго плакô.

Јецали би гласи бони,
Дрхтала би жица мила,
И све јаде срца мога
Ту би душа тајно слила.

Ја знам, мила: ти би тада
У кајање силно пала,
И на додир жица танких
Рука би ти задрхтала.

О, тада би разумјела
Тужни смисô ријечи моји',
И ту тугу и јад мрачни,
Што у моме срцу стоји ...

Али, јао, ја сам, ево,
Рушевина пуста, гола! ...
Препукле су жице моје,
Ништа немам до ли бола ...

6.

Побјегла је душа моја,
Одлетјела с вихорима,
С њом и пјесме – сузе моје
У наручја дадох њима.

И зато је небо моје
Тако увијек тужно, болно,
Зато звијезде тако дршћу
И јецају неутолно ...

7.

Ах, очи твоје велике и тавне
И тужне, кô вече студене јесени,
Без страсти тужне, болују у мени
У елeгији младости кукавне.

О, успомене љубави, химере,
Хајд' испијајте ме својим отровима!
Ах, у вама много, много сласти има
Ви утјечишта моја и невјере! ...

Да, ја вас тражим, кô у Океану
Бисерну шкољку, у ноћи и дану,
И роним у мрак бола душе младе;

И ту вас нађем кô мртве анђеле,
По тијелу вам ружице увеле
Миришу тужно дахом мртве наде.

8.

О, Спаситељу! Ти преда мном стâше,
На икони ти лице божанствено
У осмијесима благим тајанствено
Кô свјетлост јутра кроткошћу сијаше.

Ја гласно зборих своје оченаше
Но твоје лице исто увијек бјеше,
Да л' ми небеса ријечи разумјеше,
У пустом храму што с одјеком паше?

Не, нису, нису! Ти си хладан био
И спреман свему дати благослова,
Ти не чу вапај мојијех болова ...

У махнитости јурнух на те живо
И твоје лице крвнички сам бијо,
А ти си само ћутећ' благосивô ...

9.

Остав'те ме миру моме
И не рец'те, да су снови
Мога срца пусте варке
И маглени праменови!
Јер у јави докле тражих
Сјајни олтар снова своји',
Видјех гробље разасуто
Гдје на тавној дољи стоји.
И усамљен с новим болом
Питао сам разум хладни:
Је л' ти свијет „цвјетна доља”,
Је ли то тај живот јадни? ...

Остав'те ме! ... Смијехом слатким
Покажите што сте знали,
Смијите се биједној луди, –
Гле, а он вас тако жали ...

ЖЕЉА

Видим, како вене твоје лијепо цвијеће,
О, божанска жељо! И ту, гдје си давно
Веселе и живот разносила собом,
Сад је пуно туге, празно, нијемо, тавно.

Са злаћаном косом и осмијехом благим
Ти другарка бјеше младости ми ране,
Кроз живот сам с тобом сањајући лутô
У мору од нада топећ' младе дане.

Ах, ја блажен бијах у мирису среће
Кад с тобом у свијету свуд гледах љепоту,
И не спазив гробље нада, које расух,
– Обумро у теби, у твоју топлоту ...

Па гдје, гдје си, сада?! Онај шум што просу
У дубини душе, који живот даде,
Зар да буде само шум духова нијемих
Којима је све прошлост?!
Ал' док још имаде

На уснама огња, зашто питат: гдје си?!
Вјечна као небо ти не мријеш нигда!
Чак далеко посље у могили мојој,
Кад и сама праха нестане ми туде:

У етеру плавом наћи ћеш ме опет,
Да ме с нова створиш, да ме опет буде.

Херцег-Нови

НЕМОЈ МЕ ЗВАТИ ...

Немој ме звати именом живота!
Гле, моја душа статуа је једна,
На њеном лицу умро је, издахнô
И бол и љубав и молитва чедна.

Немој ме звати именом живота
Та ријеч је гријех без краја и мјере!
У мојим груд'ма и демон и анђô
Умријеше мирно кô двије давне вјере ...

Под оловним небом пољане су биле,
 Кô и моја душа, пуне умирања;
 Око мене бјеше живот очајања
 И страшна тишина студене могиле.

Од једног бола муклог умирања
 По пољима ме луд страх гонијаше,
 Док онесвјесних негдје испод грања
 Што свјештенички јоште издисаше.

И ту сам чуо... Да л' то бјеху сузе?...
 Не! Нешто јаче, болније, грозније:
 Радост умирања животâ позније'

И један позив из земних дубина,
 Кô када мајка зове свога сина,
 Ал' мрачан, гвозден кô поглед Медузе...

МРТВЕ ВЕЧЕРИ

I

Велико, нијемо, бескрајно и модро
Преда мном море шири се кô платно,
А тамо далеко страшни огњи горе
Грозни и дивни. Пламено и златно
То сунце мрије!... Гле ни једног гласа –

Заспало небо, дријемају вали;
Спи море даљно, кô мртвац блиједи
На своме одру, међ' небом и жали.

О, заспи и ти, моје срце биједно!
Нек умру жеље, нека овог часа
Болови заспу једним дугим санком
Кô ово небо, море без таласа.

У Дубровнику, 1901.

II

Гле море бескрајно, што без шума спава,
Кô уморан војник иза борбе худе;
Безбројне звијезде преко неба плава
У безданој ноћи са трепетом блуде!

Дише поноћ нијема! А обале лијепе,
Завила је велом дубоким и тавним,
А маслина сјенке крстаре и стрепе
На грудима мора заспалим и равним!...

А ја, усред ноћи и тишине грозне,
Куд са страхом идем, у чежњи без наде...
Гледајући небо и звијезде позне
Стојим, као биједник – пун бола и јада...

ГАЛЕО МОЈА...

Галео моја, како ми је празно
И пусто усред собице ми мрачне,
Гдје моја душа, сјећајућ' се тебе,
Небеса снива и предјеле зрачне!

И док кроз вале поноћи и таме
У мојој соби кандило прскара,
У мојој души ређају се слике
И бујни занос прошле дане ствара.

И видим тебе... Кô анђео златан
У глухој ноћи када летом мине,
У мојој души појавиш се и ти
И у њој сјајем освијетлиш тмине.

И у магновењу, у тренутку једном
Божанска твоја слика ми се јави,
И у лахорима што долазе с мора
Мио и страсан шапат ми се прави.

... Ја тада видим себе у свом болу
Гдје, као кумир, на обали хучној,

Узаман чекам загрљај сирена,
Блијед и таван у осами мучној.

Судба је силна, која свијетом ходи,
Кад сам на стазу тог живота пао, –
Дух мој и срце поклонила теби; –
Да, теби, драга, теби све сам дао...

Ах, ја вјечно венем – чуде ми се људи
Што сам тужан, болан, што сам блијед тако;
Ја бих бјежѐ од њих, ал' куда и камо,
Ја не знам?... Теби ил' себи, па плакѐ...

Галео моја, како ми је празно
И пусто усред собице ми мрачне!
Ах, моја душа само тебе снива
И тебе траже моје очи плачне...

Мостар, 18. II 1901.

О ДА Л' ЈЕ ТАКО ?...

О, да л' је тако, да те никад више
Анђелом својим ја не смијем звати?
И никад више за састанке миле
У глухој ноћи ја не смијем знати?

И да на слатке прохујале часе
Ја морам метнут' ризу заборава,
И љубав моју и очај сахранит'
Да буде гробље и пустош без јава?

Зар да из душе ја избришем дражи
Љепоте твоје божанске и лијепе
Кандило мога живота да гасим
У чијем пламу твоји сјаји стрепе?

И твоје очи, о, зар никад више
Неће ме гријат топлином и сјајем?
У којим некад гледô сам небеса,
Са силним Богом, анђелом и рајем,

О, зар те твоје плаве власи никад
Погладит' неће више рука моја,

Плетући у њих вијенац љубица
И рузмарина, ружа и шебоја?

И никад више осјетит' зар нећу
Уздахе наше у шаптању дугом,
У тихој ноћи загрљени кад смо
Причали тајно љубав једно другом?

И клетва кад је најсветија пала
И кад сам теби заклео се тобом,
А ти се клела љубави и Богом
За љубав вјечну – вјечну и под гробом?

Зар никад више?... Гдје су часи мили?
Зар мртво гробље да постану дани?
Зар моја младост венући без тебе
Да тихо гине и да сузе храни?

Зар моја душа да постане прошлост
А моја срећа ноћ вјечитог бола?
Будућност моја да постане јадна
Пустиња биједна, суморна и гола?

О, да л' скривено барем кад у срцу
За мене биједног тиху тугу кријеш?
И да л' те дира бол који ме мори –
И с мојом сузом да ли сузу лијеш?

Мислиш ли икад да си једно срце
И читав живот са њим уништила?
И духу једном угасила свјетлост
Која је Бога у пламену крила?

О, да ли мислиш?... Али не, не реци!
Јер ако слутња истинита буде,
У страшном болу згориће се срце
Од тужне среће и судбине хуе...

У Херцег-Новом, 10. III 1902.

ВЕЧЕ ПАДА...

Вече пада; лишће њија
Тајанствени шапат благ,
Цвијет се цвијету тихо свија, –
Душа дрхти!... Свијет је драг!

Хајд'мо! Хајд'мо! Нисмо сами,
Чуј славујев звони пој!
Он нас зове, он нас мами
У завичај драги свој.

Хајд'мо! Хајд'мо! Сунце тоне,
Нојца свија тамну влас;
Слатке чежње срце гоне,
Хајд'мо! Славуј зове нас!

Мадрид, у мају 1903.

МУТАН ВЈЕТАР ШУМИ...

Мутан вјетар шуми преко влажних грана
И пропада негдје у дубоке тмине;
И ноћ пуна туге, сјећања и сâна
Као плава бајка јавља се с висине.

И док са мог стола кандило прелива
Модро-блиједим сјајем све около мене,
Ја у овом часу смијући цјеливам
Пун среће и миља плаве очи њене.

“Драга, гдје си сада?” шуми вјетар боно
И ноћ. Не, то срце моје у самоћи
Са тугом лепрша и то јеца оно
У вјетру и лишћу, у миру и ноћи...

Крф, у октобру 1903.

ПЈЕСНИКУ

О, да л' ћеш икад пропутоват' веће
 Просторе своје љубави и бола?!
 Кроз страсне борбе, куд те срце креће,
 Хоћеш ли икад без и једног слова
 Уморан пасти? Кò што борци често
 Уморни клону?
 Погледај свуда, лијево и десно
 У овом мору, што се живот зове,
 Свак плови, једри, куд судбина бијесно
 Вјетрове хита и олује нове;
 И нико не зна куда ће и камо
 Нит знаде правац, нити мету гди је,
 Обмана све је и сан један само,
 У смрти, гробу истина се крије...
 Да! У том мору ти ћеш заман звати
 Потпору свету без захтјева ситних!
 Уморан пливач и животом плати
 Ослона тражећ' у таласа хитних...
 ... Но, ал' ја знадем да ти никад нећеш
 Осјетит бол свој, јер тебе не боли
 Нит сузу пушташ ради себе сама;
 За своје боле ти си камен голи!

Ти када плачеш цио свијет плаче,
У болу твоме суза Бога стрепи;
Мисли су твоје кô швигари неба,
Или кô јата анђела лијепи!
... Твоје је срце као срце мајке,
Што мријућ' дрхти на плач чеда свога;
– Живот је за те живот тренутака,
Живот пун сјенка, демона и Бога! –
И када умреш, као вихор нагли,
Твоје ће риме народе да буде,
Да чедну свјетлост зажижу у магли,
И вјечном правдом да тирану суде!...

Leysin, у фебруару 1904.

ИЗГУБЉЕН

I

Зашто срце моје свуд осјећа пустош
У дваестом љету?... Гдје су мили снови,
Гдје младост пуста? Камо љубав жарка, –
Прољеће живота, мјесто тмина ови ?!...

Ја журих у свему!... Ах, и живот сами
Трошио сам нагло, крвнички и страсно;
Ја нијесам имò сажаљења ником
Ни себи, ни Богу, ни природи часно.
Бијах кò богаташ махнити, обијесан,
Очевину своју што расипа страсно,
Докле једног дана на улици паде
Просећи за милост јадно и ужасно...
... Ја сам просјак худи;
... Ја плачем и тражим
Од живота живот, кога бацих лудо
И све што ме силним чињаше у њему:
Огњеве и буре, моје срце худо!...

II

Шта ћу ја овдје, о, ви вјечне моћи,
У бурној вреви борбе и мегдана?!
Куда да идем? Куда ли ћу поћи
Путањом оштром сред суморних дана?
Да л' ме ко тражи? Да л' ја коме требам?
И шта ће мени ова хука клета?
Сâм сам и јадан, изгубљен и згажен,
Кроз пустош ступам без вође и мете:
Вјеру и љубав закопô сам давно,
Срушио срећу а и снове свете...
Што ћу ја овдје?!... О, ви вјечне моћи,
У бурној вреви борбе и мегдана
Куда да кренем? Куда ли ћу поћи
Са потоком крви из дубоких рана?...

Leysin, у марту 1904.

ОЧЕКИВАЊЕ

Јадране, Јадране, водо широка,
Водо плаветна, водо миљена,
Видје ли гдјегод мога драгана?
И пуна једра, једра преб'јела
Кô ове груди моје набрекле
Ватром, љубави, огњем, тугама?
Еј, пусто море, водо Јадрана,
Видје ли гдјегод мога драгана?

Шта ми то шапће талас танани?
Про чистог п'јеска што се расплиња
Кô ријеч у сну? Шта ли то каже?
... Еј, вече суморно!...
На обалама без мог драгана,
Без загрљаја, пјесме, пољупца,
Без см'јеха слатког, слатког шаптања,
Кô тужни двори пошље поGREBA –
Еј, вече пусто плавог Јадрана!...
Суморно, празно без мог драгана!...

Ој, ноћи, ноћи, туго без краја!
Сањива, мила, слатка и њежна,

Са небом, с модром шумом маслина,
Замуклом, мирном као молитва,
Кò тужна љубав без свог драгана; –
Прелита зраком бл'једог мјесеца,
И пуна слатке чежње сањиве, –
 Еј, ноћи, ноћи слатка, лагана,
Видје ли гдјегод мога драгана?...

Са цркве старе звоно удара –
Јутарње Богу! – Молитва чиста,
Умита надом, прелита Богом,
Бистра и тиха, кò зора иста
Диже се небу... “Чувај га, Боже!”
Једина ријеч што срце може
Казат' у болу!...

 Гле, брод на мору,
Чује се пјесма! Слатка, радосна!
О, срећо моја, моја сладости!
О, зоро сјајна, зоро лагана
Ето ми, ето, мога драгана!

Монтана, 24.VII 1904.

ДАЈТЕ МИ КУТАК...

Дајте ми кутак, тамо, преко мора
У мојој Боки, усамљен и мио,
У каквој шуми маслина и кипра!
Ах, ту бих радо цијели живот био!...

Кућица једна уз обалу одмах,
Побожна, глуха, остављена, чека,
Ко умро кумир из древнијех дана –
Забачен добом и немаром вијека; –

Она ме зове... Ах, ту бих уз арфу,
У благо вече, кад у мору плину
Свијетла кола сањивих звијезда, –
Пјевао дуго боле и горчину...

И тихо, као благи шапат с мора,
Галео моја, ти би дошла мени,
У мојој души видјела би себе
И олтар туге тобом посвећени...

Дајте ми кутак, тамо, преко мора,
У мојој Боки, усамљен и мио,
У једној шуми маслина и кипра! –
Ах, ту би само, ту би срећан био...

Монтана, 2. VIII 1904.

ПОЉУБИ МЕ, ДРАГА!

Срцем ћитим тугу, чемер, сузе, јаде,
Пољуби ме, драга, туге ме разлијеше!...
У груд'ма ми исто кô на гробљу саде
Мртве, глухе леже покрхане наде;
Ах, и младост, занос ту сурвани леже, –
Пољуби ме, драга, туге ме разлијеше...

Као рањен орô дух мој сурван леже...
Ил' не, већ ко лишће у прољећу рâну,
Кад ненадна студен мразима га стеже...
Ах, и твоја љубав, драга, заман бјеше;
Све, кô тешко вече, радости умријеше, –
Пољуби ме, драга, туге ме разлијеше...

Монтана, 13. VIII 1904.

Кô лептири по гранама трепери ми лист до листа
 Па шумори зелен-гора, кô кад негдје из дубине
 Притајени извор врије, ил' кô да му вода чиста
 Са потмулим шумом пада са литица и висина.

Из дебеле ладовине ја кроз лишће густих грана
 Гледам како плаво море колеба се и бјеласа,
 Док по њему бројне лађе са далеких плове страна
 Са једрима заобљеним, кô лабуди врх таласа.

Овдје са мном никог нема до ли тавне сјенке моје,
 Само негдје у шипражју препелица слатко поје
 Као да би пјесмом шћела да ми бону душу грије.

Али залуд пјесма драга! Залуд шапат лисних
[грана!...
 Залуд море поздравља ме златним блеском
[мајских дана...
 Све је залуд!... Младост моја кô покошен
[љиљан мрије...

Монтана, 17. IX 1904.

ЗДРАВО МОЈЕ МОРЕ! ...

Здраво моје море! Здраво моји жали!
Здраво моји вали,
Шкољеви и секе!
Ја долазим вама из маглених страна,
Снијега и слáна –
Из земље далеке.
И носећ' у срцу пустош очајања,
Ја ћутим топлоту гледајућ' те тако
О, пучино драга! Израз мојих сáња,
Израз моје душе ! ... Побожно, полако,
Ах, ти докле пљуштиш о чађаве стијене,
Опијају мене
Мелодије благе,
И у њима чујем само чедне риме –
Једно слатко име,
Име моје драге! ...
И у души мојој ја осјећам снова
Јутро тихе среће и радости свете,
И кô жива јата лаки' галебова
Над валима твојим моје жеље лете ...
Ах, срећан сам, срећан! ... Кô да није доба
Мога блиског гроба,

Но дан славе неке! ...
Здраво моје море! Здраво моји жали!
Здраво моји вали!
Здраво моји драги шкољеви и секе! ...

Хвар, 1904.

АЛЕЈЕ СТАРЕ ...

Алеје старе ... Свуд тишина гроба ...
Коров и трава покрили су стазе ...
Овдје у глухо и поноћње доба
Љубави мртве с мјесечином слазе ...

Ту древни дворац самује у грању,
Крај њега рибњак пресушен ... Без рука
Кипови ћуте у свом умирању
И старо дрвље тужно, без јаука.

О, хајд'мо даље! Хајд'мо, но у тузи!
Нек наше душе буду олтар свему
И тог распадања смисао нијему

Изразимо тихо у божанској сузи! ...
Слушај! Самрт 'оди раширених рџка,
И умире дрвље тужно, без јаука ...

*Ћигале (Лошин Мали),
септембра, 1905.*

ПРОЉЕЋЕ БЈЕШЕ

Прољеће бјеше и мирис љубице
Са пољана је с вјетром долетао, –
Лебдио као невине душице –
Без страсти чедно сањо, туговао ...

Ах, тада сам те цвијећем окитио
И покрио ти лавориком груди ...
О, како бијах чедан и без жуди!
Ах, тада сам те цвијећем окитио ...

Гле, опет ево прољеће, кô прије,
Но у радостима је његовијем сада
Само бол душе. Авај! Горко ли је

Кад доцкан нађеш истинâ толико,
У изгубљеној ташти од некада,
И у свом срцу мрака, ах, колико!

Бигале (Лошин Мали), октобра 1905.

О, вечери чиста с небом од кадиве
И с мраморним челом безобалног мора,
И са раширеним једрима по води
И са игалима миртâ и ловора –

Док око мене шуморе маслине –
О, како души годи твоја сјета!
И како, кô и ти, чезне да премине
У загрљајима непознатог свијета! ...

И у том трену широка, кô вече,
И тако исто самотна и мека,
Нечујно у њој чудна туга тече! ...

Па свећенички болујући чека,
Да, тамо, доље, на крај Океана
Још једно вече умре једног дана! ...

*Тигале (Лошин Мали),
октобра 1905.*

ИСПОВИЈЕСТ

Кô пећина хладна у свој помрчини,
Таки ми је живот без тебе, љубави;
Ту свако ко хоће улази. Ту се бави
И добротинство и тешки злочини ...

Вај! Узаман разум тражи помирења –
Не, без тебе душе мудрост не осине.
Ти у једном бљеску налазиш истине
И подижеш живот из свог помрачења.

Ти си мој смисао и мудрост једина
И мој дух се рађа само ту гдје и ти
И просјачки тужи без твојих истина!

И зато кô мрачна подземна пећина
Живот ми је препун мрака и горчина
И у њему све је биједно у рити.

*Фигале (Лошин Мали),
октобра 1905.*

28.

Чуј сјетне пјесме безбрижних мрнара!
Једре им душе истине су пуне,
Живота, страсти, љубави и жара!

О, носите ме мору под лимуне
Да душа чује те гласе огњева,
Још једном живот с горчином проснева! ...

Свуд вене и боно ... а мирис пиније
Пљушти као смијех здравих дјевојака,
Ах, за ме биједна животног просјака,
Он ништа друго до бол један није! ...

И с тешком пјесмом веселих мрнара
Он моје срце крадимице тражи
И заборављене ту ми буди лажи,
Остатак бића пати и умара ...

*Tu in ogni mia parola, arcani
leggerai sensi d' amore.*

Antonio Peletti

Јеси л' ти то, драга, што плачеш у мени
И јецаш за мноме? Је л' то љубав, је ли?
О, слатки боле, зар нису однели
Часови смрти твој живот у мени? –

Ти живиш са мном и ја ћу те дати
Једино небу, вјечности, тајанству;
Што божанскога имам, то божанству –
Небеско морам небу даровати!

Чиста кô снџежне алпијске пољане
Но кô и оне исто тужна тако,
Ти ћеш се вратит' као сан полако,

На раширеним душе ми крилима
У царство твоје, царство гдје не има
Ни једне трени болом отроване!

О, птичице моје, са радошћу појте,
И пјесмицом драгом блажите ми тугу!
Иако сам мрачан, о појте ми, појте
Свом биједном другу!

Усамљен од људи ... Ах, сјенкама хладним
Пространих дрвета, што се нијемо стеру,
Побјегох од свијета тек са срцем јадним,
Оставих и живот и Бога и вјеру –
Све узеше људи. И сад сам стијена
Што пуста и сама над понором стоји –
Рушим се и падам, док судба – хијена
На ме мрко гледа са висина своји' ...

О, птичице моје, са радошћу појте
И пјесмицом драгом блажите ми тугу!
Иако сам мрачан, о појте ми, појте
Свом биједном другу! ...

ПЈЕВАЈТЕ МИ, ДРУЗИ! ...

Пјевајте ми, друзи, огњеве и страсти,
Пјевајте ми сласти
И младост и жар!
И појте ми живот и све друго јоште:
Љубав и милоште,
Слатки загрљај!

О, нека се хори све живље и живље,
Бијесно и дивље
Пјесма страшћу свом!
Да угушим боле, заборавим јаву
И у забраву
Да издахнем млад!

Пјевајте ми, друзи, огњеве и страсти,
Пјевајте ми сласти
И младост и жар!
И појте ми живот и све друго јоште:
Љубав и милоште,
Слатки загрљај! ...

ГРОБАРУ ПОЖУРИ

Гробару, пожури! Коштуњавом руком
На камен-плочу режи хладна слова –
Име моје! Гледај, смрт корача с хуком
Преко мрачна гробља тражећ плена нова.

О, режи слова! Ја осјећам близу
Богиња мрака гдје ми журно оди,
Она ће мене увити у ризу
И пружити ми руку да ме води!

О, каква радост лишити се јада
И бола ових што ми срце море?
И поћи тамо, гдје мир тихи влада, –
У вјечни живот, у завичај зоре?! ...

Гробару, пожури! Тупо ти је длето,
Гле, ја имам, ево, оштрије и боље -
Овдје у грудима нађи срце клето,
И у њему длето – бол и јад што коље ...

Не оклијевај, старче! Коштуњавом руком
На камен-плочу режи хладна слова –
Име моје! Гледај, смрт корача с хуком!
Збогом, срећо моја! Збогом, дани снова! ...

назад САДРЖАЈ

IV
ОСТАЛЕ ПЈЕСМЕ

ОСТАНИТЕ МИСЛИ МОЈЕ ...

Кроз тамни вео жића несретног;
Судбине црне моје пјенушне,
Куд хиташ мисли, куда путујеш?
Чемере горке, да ми повратиш,
Да ранам' оним, што ме минуше,
Отвориш опет извор жалости!
Да опет груди црне судбине,
Чемера горког пуне напуниш.
Не иди тамо! – Стани – почуј ме!
Не шири тако крила охола,
Јер оно мјесто гдје ћеш станути,
Језеро горких суза пуно је.
Остани

.....
Да л' хладном шаком демон стеже ми
Угнуте груди, чело ватрено?
Кô тамна сјенка, што се прикрада
Страшивих ноћи, сана несносног,
И хладном руком груди додирне,
Отвори прса, срце ишчупа;
На длану држи срце пјенушно,
И слатко пије крвцу из њега.
Па грозним гласом смијешећи се,
Поврати опет срце усахло,

И склопи груди.
Тако и дани моји негдањи,
Што дивне часе уз њих избројам,
У бурној сфери снова дјетињих,
Док путир горки хладне истине,
У младе груди своје испразних,
Сјећају мене оног времена,
Кад дијете бијам, дијете малено,
И грлих лиру бајка чудесних,
И бијам сретан, ах, сретан бијам,
И лутах духом, духом млађаним,
Кроз дивне краје, цвјетне предјеле,
Кроз исток бујни; земље чаробне,
Гдје хола палма гране повија,
Гдје мору Гангес носи таласе,
Обале цвјетне њима натапа,
И гледах тамо виле чаробне,
Гдје зраком мирно кô сјенке плове,
И гледах лава мирно гдје лежи,
Под густим сводом грана лиснатих
И стрелџа оком.
Ал' мину радост снова дјетињих,
Судбина црна кљуном окрутним
Потамни зраке сунца горућег,
И хладни оков баци машти ми,
У мојим грудима наста тамнина,
И мрак се тежак свали на душу,

И постах и ја лађа на мору,
Судбине црне – воље махните.
О, останите мисли моје,
Не дирајте ране старе!
Јер на моме источнику,
Нема зрака, да озаре
Тамну поноћ... црни мрак.

ОБЛАЦИ

I

Ој прошлости, ој прошлости,
У маглени краје твоје,
Зашто поглед пун – жалости,
Тако често себи зовеш:
На пустињу разорења,
Ће се бијесни оркан вије,
Ће од свијета – удаљена
Моја душа сузе лије.

II

Одлетили дани среће;
Забошава сан их крије,
А у груд'ма давно веће,
Хладна пустош мреже вије...
И ишчезну доба оно,
Изумријеше слатки часи,
Тек што прича срце боно
Успомене са уздаси.

III

Остави ме, остави ме,
Дај, да тихо дух лијеће
Врх пустоши, развалина

Уништене моје среће;
Дај, да вреле усне шапћу
Пјесму бола, пјесму туге,
Над мрачнијем стубовима
Успомене моје дуге,
Дај, да ми се душа вине
У небесне тајне двери,
Да са вилом поезије
Младо ми се срце вјери,
Да јој тргнем звучни гитар,
Што јој реси груди младе,
И с усана слатки' њени'
Надахнућа путир крадем,
Па да пјевам чудне бајке,
Да их оркан свијетом вије
И да цвијеће шаљем свијету
У коме се отров крије...

IV

Ој, над гробљем прошлих дана,
Ђе но горки пелен цвјета,
Често моја душа снијева
И далеко изнад свијета
У облака даљне краје,
Душа моја летила је,
И на олтар светог бића
Поклањала вијенце своје,

Пунећ' чашу слатког пића
Са отровом сузе своје.

V

Кò што бијесна бура вије
Шарно цвијеће милог лета,
Тако вријеме дане крије
У даљине – и прољета –
У маглине даљне оне
Ће заборав мирно шуми,
И спокојно у сан тоне,
Ће се дижу многи хуми
Са сјећања тужним цвијећем,
И куда се поноћ вије,
И куд хладна пустош креће,
Својом буром да зарије
И то цвијеће, што га реси
Тужна капља душе боне,
– И с оркана страшни бијеси
Задњу химну да одзвоне.

VI

Ој, што маглом поноћ уви
Дивне часе слатког доба
И у моје срце ули
Тужне пјесме; да до гроба
Вреле сузе око лије,

И да душа снове снива,
Мрачне снове, куд се крије
Страшна слика, и куд скрива
Даљна прошлост њедра своја,
И у току даљног лијета
Бијесни оркан куда вије
Снажна крила, да пролијета
Врх пустара дивљи' они,
Гдје пламено море сија,
Куд стихију бијес гони,
И ће чељуст пакла зија,
Да пошљедни цвијет откине,
Крај пламеног мора оног
И у своја њедра рине
И у царство мрака даљног,
Да жртвеник њим окити,
Одакле се химне дижу
И колути модрог дима,
Што у мрачно небо стижу,
Шарајући чудне слике
И пророчке страшне ријечи;
А громовске бурне рике,
Кад у гњеvu небо јечи,
И пламтећи бичи они
Кад про даљног неба јуре,
Причајући пјесме дуге –
Бијес би химну да одзвони

И стихија мрак да рине,
Ал' узамањ, – неће свјетлост
Кроз ту тмину да засине.

VII

Ој, у вријеме мутне ноћи,
Кад далеки покој влада,
Чудне пјесме причајући,
Летила је бура млада –
И кроз покров ноћне тмине
И валови мутног зрака
Продираше у дубине
И засторе тамног мрака.
Ал' захукта једне ноћи
Кроз маглене, тамне стране,
И са бијесом у самоћи
Шћаху прошлост да сахране.
– Ал' задрхта небо мутно
И огњене луче расу,
И написа чудне ријечи;
А бијес буре, у ужасу
– Тужно сави крила своја.

VIII

И разори вријеме бурно
Храм светиње мога мира;
Ал' још ријека успомена

Заборава стијење дира,
И жуборећ, тихо прича
И казује чудне снове,
Па из душе пјесме мами
Давну прошлост да обнове;
А кад глас се пјесме вине
И кроз тавну ноћ зазвони,
Моје срце из дубине
Горке чемер-сузе рони.

IX

О, ишчезну о, ишчезну,
Кô прољетни дивни санци,
Слатко доба среће моје,
Дјетињства ми лијепи данци;
И маглена тама уви
У копрене своје хладне,
Све што срећом назвах некад,
Растрга ми груди јадне
Са канџама свога гњева,
Дарова ми мрачне тмине,
И да вјечно, вјечно снијевам
Срећно доба, развалине,
Да на њима пјесме појем
И казујем срца ваје,
И да вјечно груди моје
Шаљу туге уздисаје,

Па са њима да оживим
Миле сјенке гробља мога
И да с њима страшно цвилим;
Док кроз тмину мрачног Бога,
Не задрхћу чудни гласи,
Што далеко затрепере;
А ја тада са уздаси,
У дубину срца стерем
Вреле сузе, што из ока,
Кô прољетна роса плину,
Да се опет, из дубоке,
Са пеленом, туге вину,
Па залију цвијеће оно,
На олтару што не свену:
Њим да китим срце боно,
Овјенчано у копрену,
Око које вијенац лебди,
Хладна гуја што га свија,
И куд вјечно оркан бјесни,
И то цвијеће да одвија
У амбисе мрачне своје,
Ће царује вјечна тама,
Ће се страшне сјенке боре,
Ће бијес буру вјечно слâма,
Ће паклене муње вију
Чудно коло, у околу
И скорпије куд се крију,

И у муке вјечном болу
Ће језике гадне плазе,
Са отровом змије оне,
Што у даљни пакѐ слазе;
Ће оргуље бијесне звоне,
Проламајућ' врео ваздух
Са химнама бола свога.
И у вјечном ће се хладу
Трон налази мрачног Бога,
Што у руци скиптар држи
Од жељеза пламтећега,
И са њиме хладно пржи
Све што живи око њега,
А вјерни му химне плету,
Уз оргуље, бијесну свирку,
Што у своме наглом лијету,
Допуњују страшну рику...

– Ћео б' оркан да одвија
Цвијетак срца туге моје,
Ал' гле, вјечно, око моје
Сузама му живот поје.

Х

Пригрливши тешки гитар
На ватрене своје груди,
У вијору осјећаја

Ћедох прошлост да пробудим;
Зајечаше жице танке,
Кроз ноћ тиху акорд звони
А нечујно мисо блуди
И кроз даљну прошлост рони;
И отворих сјајне двери,
Тргох застор заборава,
И шта виђох: сунце врело,
А на њему поноћ спава;
Бацих гитар, акорд преста,
Очајане свјеже груди,
А хладна се ноћ насмија,
Па ми рече: – миран буди. –

XI

Ох, ја шћедох разгнат тмину,
И облаке тешког ваја,
Покров туге срца ринут,
Мрачно небо од очаја...
Ал' гле, јато врана стиже
И запјева пјесме луде,
Долећеше мени ближе,
Мрачне ријечи да загуде;
И ја слушах шушањ крила
И рапаву пјесму њину,
А тама ме опет скрила
И бацила у дубину;

Тад под сјенком свога бола
Ја започех пјесме ове,
Надахнух их тугом вељом
И окупах у болове;
Па их ћедох свијету слати,
Кроз предјеле ледних страна,
Можда тамо да повратим
Среће поља закопана;
И летнуше пјесме моје,
Одлећеше у свијет даљни;
И гле, сад се тамо боре
Са сантама леда хладним.
А ја гледам, па с очајем
Стежем само груди своје,
Зовем пјесме да се врате,
Горки чемер да утоле;
А пјесме се само смијеше
И шапћу ми чудно, ти'о,
Што већ једном некад бјеше,
Заборава сан је скрио.
О, вратите се пјесме моје,
Од'те груд'ма вјечног бола,
Да ми душа химне поје
И заведе чудно коло,
И из гробља ноћне тмине
Да пробудим хладне раке,
Из којих ће дим да рине

И покуља у облаке;
А из дима сјенке страшне
И костури да се дижу
И шкрипањем да разјасне:
Зашт' у мојој души гмижу
Хладне гује срца мога,
Што из свијета удаљена,
На крилима страшног бијеса,
Догмилише, да на стијење
Мога срца отров стреса –
И да бљује, да се рига,
На олтаре освећене,
Ће вјечности стоји књига
И штатуе удубљене,
Што се дижу кô чувари
Херувимског светог мира,
И кад бијели данак шари,
И кад ноћца земљу дира;
Али тада чудни гласи,
Затрепере у околу,
Кô да небо море гаси,
Ил' у тихе туге болу,
Кад богиња ноћи плаче,
Растресајућ' своје власи,
Да зашуме свијетом јаче
Пјесме бола и уздаси...
Штатуе се покреташе,

Као сјенке, чудна бића
Олтару би корачале,
Па олтарска света пића,
Опрезно би узимале,
Све док би се зора дигла,
Зраком таму обасјала,
И на олтар у храм стигла...
Тад штатуа мирно крочи
И на своје мјесто дође.
И замишљен поглед баци,
Главу спусти и обори.
... Хладни мрамор, свијетле зраци
Па ћерају вале, тмине,
Тишина је. Тек што само
Уздах лети из дубине,
И ишчезне некуд тамо
Кроз сводове храма мине.

XII

Гле, на мору мрачних дана
Засја луча свијетлог плама,
А на небу завитлана
Бура вије тмину мрака,
Па облаке бурне дере
И нагло их некуд ваља,
Ће се вјечно небо стере,
Ће се бијели данак јавља.

Ал' гле нада још се диже
Из хладнога гроба свога,
И на бурно небо стиже,
Па у вријеме мучног доба,
Кад стихија бијесна влада
И паклом се оркан кити,
И кад груд'ма вјечног јада
Мрак за мраком вјечно хити,
У том царству вјечно бола,
Кô сјенка се нада диже,
Па из мрачне раке гробља
Мојим груд'ма она стиже,
И са сузом ока врела,
Ће угашен живот тиња.
Она би ме млада срела,
Па с уздахом из дубина
Рекла ријечцу милог чара,
Што затрепће чудна тама.
Да у груд'ма живот ствара,
Буру јаче разавија ...
С њоме живот моји' груди,
Што ће некад да се рине
У дубину океана,
Да га вјечни мрак обвине
Заборава тихих дана.

XIII

Језеро се љупко стере,
А по њему бистри вали,
Снажно весло талас дере,
Запљускива चुнић мали.
Тишина је – тама свила,
На далеко небо плаво,
У копрену све сакрила,
Задњи глас се већ успаво...
Тек језеро што се њија
И шумори пјесме неке,
А над њим се поноћ вија,
Мирно, тио; чак далеко
С неба пламте звијезде оне
И свијетле чудно, тио,
Као очи душе боне,
Кад их бол је замутио.
– Ој, на крил'ма тихи' снова,
Ће ватрена нада сија,
Однесе ме поноћ ова,
Да из груди јед извија
И бол тешки срца мога,
Што несносно по њем струји,
Кô пресуда страшног Бога...
Па кроз мрачни пакô уји,
И у страху и ужасу,
Кад с трепетом сјенке стану

Да са трона страшном гласу
На кољена доље пану,
Кô робови мрачна гњева
У низини своје ноћи,
Да се на њих пакô лева,
Страшни бијес мркле ноћи,
Куд се шири пустош страшна,
У маглени стране своје;
Куд не стиже луча јасна,
Ђе мрак, тама вјечно стоје...
– То су боли срца мога,
У оквиру тешког јада,
Али ипак жића мога
Још се дуже врела нада;
И из даље она пружа
Малаксале руке своје,
А око ње вијенци ружа
С анђелима љупким стоје;
И ја жудно напријед крочим,
Да пољубим блиједо лице,
Ал' промукли акорд зачух,
Тргоше се мрачне жице...
И химна се пакла зачу,
Покуљаше тамне сјене,
Из амбиса, хладних рака
И тргоше назад мене
У предјеле вјечног мрака...

И зашкрипа хладно стијење,
У пламтећем бијесу своме.
А мрачно се небо дере
У рикању страхотноме;
И раскида бичем клетим,
Мрачне груди својих страна
И с ужасом отуд пријети
Бијесом бича завитлана;
А ја само стежем груди,
И очајно сузе лијем,
Па бесвјесно назад блудим,
Да ме хладна ноћ зарије;
И далеко да ме баци,
У амбисе тамног мрака,
Ал' гле опет свијетли зраци,
Мило деру посред мрака,
И са њима звуке слушам,
Што ми душу миљем пуне,
И ја опет пружам руке,
Очи блуде, суза пуне,
Про стихија овог бијеса...
– А гле; а гле мрачног неба,
Кô да тмине своје стреса;
О, раздери своје тмине,

Ал' не...

Та оно се само шали,
Да што већи бол ми рине,

Неће оно да разгали.
Својих двери мрачне тмине.

XIV

Не отварај рајске двери
Свијетла поља, цвјетни' страна,
Ће у снова лакој сјени,
Дух блаженства вјечно сања,
Не отварај, нег' се вини
На крилима туге моје,
Ће се црна поноћ шири
И куд мрачне сјенке стоје.
Па на гробљу ће се вије
Хладна пустош мрачне тмине,
Са мном тихо да пролијеш
Вреле сузе из дубине;
И из бујни' твоји груди
Да полети уздах један,
Па далеко да заблуди
Кроз те тмине и зрак ледан,
Да сањамо чудне слике
На крилима грозне јаве,
Блиједе, тавне, мрачне лике
И костура – шупље главе.
– Ал' ти дрхћеш чедо красно
Сањалачки' дивни' гора
Опрости ми, само ћедох

Са валом те познат мора.
Што но бјесни кô олуја
У ужасу свога гњева,
Кô сиктање хладни' гуја,
Ил' кад небо ватром сијева
Те поамно облак дере
И раскида груди своје
И прошара магле старе;
Мрачну поноћ тмине своје
И у коштац с буром грли
И с урликом пјесме вије.
– Ал' гле, зашто тако блиједиш,
Што ти око ужас крије?
Не плаши се, ја сам овђе,
На те бура неће моћи,
Само на ме бијеси броне,
Мрачне тмине мрачне ноћи.

XV

Ох у груд'ма давно веће
Миља часи ишчезоше,
Тек што тужно цвате цвијеће
У лијама моје душе
И ја врелом сузом бола
Што ми мутно око крије,
Заљевам му лишће оно
И њима му вијенце вијем.

Ох, ја страсно стиштам цвијеће
На угасле усне своје,
А по лишћу уздах лијеће
Што раскида срце моје,
И тихо му нешто шане,
Као мајка своме чеду,
Па далеко онда пане
Кроз копрену у ноћ блиједу.

XVI

По пољима мрачног вира
Ледни костур вјечног мира,
И далеко маглом својом
Изумрло небо дира.
Снијег шкрипуће, чудно, тио
Кô увеле груди моје,
Над којим се облак свио,
И ће вјечне буре стоје,
А ја блудим, журно ступам
Кроз валове мртве тмине...
... Али куда?! – Бог би знао,
Кроз лед, пустош и дубине.

О ти сузо Бога смрти
Што из мрачног неба росиш;
Ходи амо – ледом својим –
Да у груд'ма бол покосиш,

И да стврднеш срце ово
У ледене санте твоје,
А у груди да затрпаш
Живот, срце, јаде моје!

XVII

Не узлијећи душо моја
У прољетно царство југа,
Јер, гле, бура броди с нама
И несносна поноћ дуга,
Па у раја башче цвјетне
Кад би с буром стигли овом,
Увело би шарно цвијеће;
А изникло пеленово
И на њему свело лишће;
А на лишћу сузе ваја;
А из оних врелих суза
Тешки вихор уздисаја.
Пјевале би тице мале
Болну пјесму тешког јада,
А љупке би звијезде стале
У ужасу, и од тада
Захуктô би вихор јада
Кô у мојим груд'ма сада.

Кò бура бијесна са тутњаве хуком,
 Кад мукло стење у титрању своме;
 Кò смрти сјенке, кад леденом руком
 Стољетно грање живота нам ломе;
 Слушò сам хуке и тутњаве неке
 Из црног зјала земљинијех груди,
 Кò страшни талас подземне ријеке,
 Кад нијемо струји и бесвјесно блуди.
 И јама мрачна отвори се, крену,
 Кò чељуст црна пакленијех двери;
 Ја виђох сјенке у дубину њену,
 Хордије мрачне подивљале звијери.
 Одједном амбис модри пламен куља,
 И дим се нагло у висину вије,
 А из њег чета тамне сјенке суља
 И у коло с њима заједно ме крије.
 Одједанпут пламен умире и трне,
 И амбис мрачни опет се покрену,
 Ја с ужасом стадох посред тмине црне,
 Па сагледах слику и страхоту њену.
 Кò начичкан ловац високих планина,
 Костури суви око мене стоје.
 А из шупљих очних, дубоких празнина

Страхотности поглед шиљу дупље своје.
Кô громовска рика акорди се плету
И суморно струје кроз амбисе нијеме,
Можда су то гласи подземноме свијету,
Да на олтар мрачни жртвенику стреме?
Гле, огрнут плаштом од кристална леда,
Корача ми сјенка, сури костур један,
С оглодалог лица, пуста и блиједа,
Осмијех му се вије жалостан, биједан,
Можда је то -----
----- ?

“Ја сам вјечност”;

Кô суво грање кад болно зајечи,
Ил' ропац стегне изнурене груди,
Са болним гласом каза ми те ријечи.

“Ја сам вјечност! ...

На бурном колу непрестаних снова,
Акорди они из вјечности струје,
И стару пјесму оглашују с нова,
Тек се кадгод, одјек нове пјесме чује.
Са нове хумке ускрснуће живот
И живот опет у смрт ће да рине...
То је моје царство, као тврди ђивот,
С ког та луда игра непрестано плине!
Ходи у коло – кроз ливаде моје
Орошене росом неисцрпног пића,
Да пребродиш смјело, ту, гдје тајне стоје

И да кушаш течност од чудесног пића.
Као муња сјајна што но часком сине
И пропара повој облакова тамни',
Као сјајна звијезда, што бљесне, па мине,
И ишчезне некуд у небеској равни;
Ал' не мине она, кô што вријеме мине,
Да у мртво море заборава тоне,
Тек догледу само ишчезне и рине
У слојеве плаве сакрива се оне;
Али она живи – то је моја тајна,
У оку се моме увијек она крије;
И вазда је 'нако свијетла и сјајна,
Са лица јој увијек топла зрака врије...
Хајде, пођи са мном! Ја сам вјечност сиједа,
Бесконачни конач мисли далекиј'',
Ком у клупку узô неразрешљив сједа,
Ком ни сама вјечност разрјешљива није,
Кô шарено цвијеће, што са ваших поља
Слатки мирис даха из листића вије,
Имам и ја цвијеће, али моја воља
У најдубљи амбис копрене га крије.
То је оно цвијеће, ком човјештво огањ,
На жртвеник меће своје вјере неке,
Иструо и изгасно онај црни пањ,
Што се увијек спира на таласу ријеке...
А тај мирис никад, нит у току доба,
У вијекове позне претпостава тог,

Ја осјетит' нећу, нит га икад тражим,
Јер тај цвијетак јесте божанства вам бог.”

И ишчезну сјенка са кораком лаким,
Кроз слојеве тамне ишчезну и оде,
И опет се амбис раствори и зину,
А низ њега сјенке тајанствене броде...

Одједанпут блага озари ме свјетлост,
Укочено око мутни поглед шиље,
И осјетих задах мирисавих ружа.
Пошље страве срце обузе ми миље,
Али ипак сјенка на чело ми паде,
Лака туга вреле моје груди сави,
И угледах пустош порушене наде.
И осјетих ће ме бол ужасни дави.

Мостар, 11. 7. 1899.

ЈА ЉУБАВИ ИШТЕМ, ЈА ЉУБАВИ ТРАЖИМ!

Кроз ноћни вео, куд слободно крећу,
Разбуктале мисли сањалачког духа,
Кад осјећај букти у пламену страсти,
И хаосу жедан,

Ступам.

Али, куд сам пошò кроз ту поноћ тиху?
Куд ме чежње вреле по пучини воде?
Куд ме мисò креће кроз покрове тмине?

Ја не знадем ништа; тек што само ступам,
Као сјенка каква кроз слојеве таме.

*

Као мора, сјенка, кад се ускомеша,
Путујући тихо про равница пусти,
Ил' чете духова, кад се снажно грле,
Та сјенка њина по просторју земље,
Затрепери страшно и чудно премине;
Тајанствен ми сада облик земља има.
Ја се дижем, пењем и путујем - - -
Сићане се звијезде са небеса смијеше,
Кò што мајка осмијех свом поклања чеду,

А на лахки крили незнанице драге,
Ја путујем њима у наручја мека.
Све сам ближе њима, већ ме сјајем грију
И озебле груди са животом пуне,
Душа моја дрхће, свијет угледа тајни,
Гле... још само мало међ' звијездам' сам
[сјајним,
Ал' облак!?!...

Шта ће облак овдје?
Изумријеше зраке сићанијех звијезда,
И тама ме уви у копрену своју,
А груди се моје напунише бола,
И у страх се душа окупала моја,
Задрхташе груди.
Раствори се облак, сјењу луча лака,
Из облака сије – дух ми се указа,
“Грјешнице – грмну,
Шта дираш мјеста свете љубави
И власти моје мира државу,
Шта тражиш овдје, гријеха блуднице.”
Задрхта ми душа, задрхташе груди,
И кроз тијело прође муња јаког страха
И бесвјесно рекох:
“Ја љубави иштем –
Ја љубави тражим.”

* * *

Болано ми чело пушћа вреле капи,
Око мене голи прљави дувари;
Подамном је душек од рутина стари',
Више мене паук мирно мрежу преде,
Крај душека гладно, псето кости једе.

У НОЋИ

Кроз тамни ноћни вео, кад свијетом мрак се шири,
Из мира богиња ступа кроз мирну државу своју,
Ја чујем шапат тајни, шо свијетом нејасно струји,
Потмуло губећи се у тавне покрове тмине.
Уздахе чујем болне и тихо јецање неко
Ил' поноћ дише тихо?..
Ил' чудни Духови неки блуде кроз поноћ ову,
Рушећи тугом својом спокојство поноћи глухе?

*

О, плачите Духови ноћни, чувари поноћи глухе!
О, јецај богињо ноћна, пастирко звијезда сјајних!
Прените са плачем тужним пепео отаца мојих!
Дижите из гробља кости хероја рода мога!
Да свијетлом буктињом слоге расвијетле дане
[мрачне
И Дух заспао прену синова дремљивих своји'!

ЈА НЕ ЗНАМ...

Ја не знам шта је – ал' кад ти гледам
Чаробно лице и вити стас
У моме срцу ја тугу чујем
И слушах срца пријекорни глас,

“Љуби и живи” – ал' љубав ћути,
У мојим груд'ма хладно је све;
Ни искре зрачка да откуд плане,
Да душу моју огрије.

– О, чедо, красно пролећа дивног
На коме анђџ љубави спи,
Ил' даље бјежи – ил' ближе приђи,
Обгрли... Љуби... Оживи...

У Ници, 1900.

I

Звонила ми пјесма некад тако мила,
У срцу моме бјеше рајска моћ:
Љубав и вјера! – Сад их сумрак скрива
Крстаре врх њих мртвило и ноћ.
Од милог цвијећа ја сам вијенце брао,
Љубио живот, свијет и бијели дан,
Дрхтало срце у младости бујној
А сад, све скрио дубок, мрачан сан.

II

Сунце се рађа, свјетови се буде!
Сунце се рађа, ишчезо је мрак!...
Па гдје си било, о, сунашце јарко,
Куда ти кружи неспокојни лет?
Зар из мрака враћаш сјајне луче своје,
Да сјајем својим гријеш бијели свијет?
О, огриј мене, дај топлине свете
Животом новим гриј ми срце ти!
Душа би радо уздићи се хтјела
Ал' срце неће, моје срце спи.
Свјетлости дај ми, тако ми је тавно,
О, дана дај ми, скини блиједу сјен
Хладно ми души, срцу ми је хладно

Зима је пала – ја сам плијен њен.
О, златни борче, са ноћи и мраком,
У бурној сили куд ти грми моћ,
Свјетлости дај ми, дај ми луче златне
Раскидај тмину! Ноћ је – страшна ноћ.

III

Небо се мрачи кô сотонски смијех
Мумла тајанствено и ужасе збори.
Гле, пламен, тресак, ужас и лом
... Изгори небо!... Васиона гори...
Са мрачног свода шта то јури земљи –
Сотона? Демон? Смрт? Ил' тешки гријех?
Што сташе људи у леденом страху
Што земља тутњи – живи ли ил' мре?
О, натраг сило, што небеса параш,
На пустој земљи шта ћеш наћи ти
– Зар с мртвим борбу?...
Земља је пуста – хладни мртвац спи.

* * *

Цери се демон и ликује коб
Гаврани гракћу, ту је нови гроб.

*

“Гдје, бијел галеб на далеко
Посред пучине,
Гдје крваво вече тоне
Посред дубине
Еј, то није галеб бијели –
Облака је прам,
Залутао пут бескраја
Па сад плови сам!
Нит је облак, нит је галеб;
Пој ми срце – пој!
Из далека с једром лаким
Стиже драги мој!
Море, море, модро море –
Наше море ти,
О не мрачи чело своје –
Буди мирно – спи!”

Ал' је не чу модри титан,
Кô окован цин
У небеса пјену сипа –
Грозни безумнин!

“Гдје је барка?” Ено тамо
Вал је милује
Хукти вјетар, тутњи море

– Нева јадује
И још једном проломи се,
Кô побуњен роб;
Склопише се два амбиса
– Барци бје гроб!

Утишано ћути море,
Ћути дубина,
Нема једра – нема барке,
– Празна пучина!
“Не, то није драгог била
Бијела баркета!
– Галеба си утопила
Буро проклета
Ил' је био облак неки
Водећ' ургана!...”
– С мора један вјетрић бунца
“Збогом драгана!”

У Херцег-Новом, 11. I. 1899.

ЖЕЉА

Док врх бијелих брда шушти небо мразно
И болесно вече на њему се види,
Моја сјетна жеља отимље се страсно
Про ледених брда сиједог Дан-де-Миди

И, лутајућ дуго, пада на југ плави
У крај један драги; ту крај палме-цвијећа
И модрога мора и дјевојке неке
Сања лед и снијег и себе се сјећа...

Leysin, X, 1902

НЕЗИДА

Дивна Неза, љубимица
Харемским је цвијетом зову,
Робови јој ака траже
Мигу њену да угову.
Ал' у заман. Она ћути –
Са звијездама говор води;
Њојзи душа некуд блуди
Кроз суморне вале броди.

Већ три ноћи како око
Не испија слатког санка,
Већ три ноћи како поглед
Кроз ноћ блуди до уранка.
Каква ли је туга мори
Какви ваји срце пуне?
О не питај! Уздах струји –
Лаки вјетрић кроз ноћ дуне.
И гле! Као одзив ноћи
Ил' јецање звијезда сјајни'
Надолеко акорд дрмну
И шиљаше говор тајни,
А Незида, страсна, слуша –
Њено око радост грије

И наслони жудно главу,
Златне зраке мјесец лије.

Тад ко славуј кад се прене
Из дубине ноћног хлада
Њене груди песму шаљу
Пуне туге, бола, јада:
“Већ три ноћи како кроз ноћ
Слушам красне звуке твоје
Амо драги, ја те чекам –
Милуј болне груди моје...”

Тад се прену... Док евнуси
У тврдом су сану били.
Ћути, слуша... Све је мирно
Снови све су душе свили.
И гле, кô на луне зраци
Витез млади кроз ноћ стреми –
Њој под прозор. И у часу
Пољупци су пали нијема...

А звјездице с чудом стале
И смијеше се благо, тио,
Још је њих мјесец сјао
Ал' је тајну у ноћ скрио...

.....
.....

Док од једном ханџар сину
Страшни усклик нојци даде,
А Незиди лепи витез
У наручју *мртав* паде...

ВИЋЕЊЕ

О, знај, мој је дух увијек поред тебе
И, можда, кô лахор некад ти се јави
И твоје меке омилује власи –
Па са погледом очију ти плави’

Умире негдје на широком мору
И, као галеб усред вала пада...
Док грдно сунце на рубу небеса
Вјечности своју букти жртву тада...

О, да ли мислиш, можда у том трену:
Далеко негдје, куд тону висине,
Да има неко, који с болом јеца
И са сузама изговара ти име.

Leysin, 25. XI 1902.

FATAMORGANA

У бесане моје часе
Видим небо сјајних груди,
Са њег један анђо слази
И пун сјаја мени жуди.

Уста пуна слатког смијеха.
Пуна коса цвијећа има –
Он пребира златну харфу
Са ружичним прстићима.

О, ала ме мило зове
У заносном своме лету,
И ја пођем – ал', гдје анђо:
Мјесто њега зрем коб клету.

Крф, X, 1903.

НЕСПОКОЈСТВО

Гле звијезде!... Небо спава,
Спава земља – свуда тама
И бескрајна поноћ мека
Расипа се међу нама.

Кроз шипражје и кроз грање,
Кроз сводове дивљих ружа –
Сребрен, блијед и без шума
Сам се поток нијемо пружа.

... Шта то прену!? Да л' то славуљ
Боно кликну из лугара?
Не – то бјеше уздах један ...
Ноћ и љубав – бајка стара!...

Крф, 8. 10. 1903.

АГОНИЈА

Мени се чини, ту на мјесту овом,
Гдје свака травка, сваки цвијет и грана
Још шапће љубав наших драгих дана,
– Мени се чини, опет ћу те наћи!
И често ноћу с немиром и болом –
Вјерујем, слутим, чекам, кад ћеш доћи!

Мени се чини, да у свакој сјени,
Док лије мјесец кроз лиснате гране,
Тебе ћу наћи несташно кô лане
И љубити те и миловати дуго!
Мени се чини ... Један сан у мени
Истински живи као биће друго!...

Мени се чини!... Но, кад занос мене
И разум с вриском будну јаву позна
– Колико суза, кол'ко бола грозна
Та ноћ чекања за ме биједна крије!?
– Ах, у том трену чини ми се – ћутим,
Да све око мене и у мени мрије.

Неапољ, 1903.

ПРОСВЈЕТИ

Богињо света, која на небеси
Дубоких ноћи рајска сунца даде.
На крилима својим дигни и понеси
Душу и срце и умове младе.

Нек дугу таму твоје зубље ломе,
Нек звона јекну новог васкрсења,
Народу једном у рађању своме,
Да снаге дадеш и живота њена!

Вијекови нови, ново доба креће,
И сви у журби за тобом се грабе;
Без тебе гениј – без мириса цвијеће;
Великим рађаш немоћне и слабе!

Без сјаја твога и топлине твоје
И само срце анђела је мрачно;
Пред њиме само мутне магле стоје –
Душа без снаге и небо му плачно.

– Богињо драга, ти геније свијета –
На чији олтар од искони давне
Свијетли и сјајни поборници гријеше –
Вијекове с тобом рађајући славне.

Љубављу својом и са снажном руком,
Поврати живот – један народ цио
Изгубљен кô лађа без крма и једра
У грозном мору – способан и чио

Да опет ствара!...
... Ти што вјечно рађаш:
Сократе, Хусе, Марате и Христа,
У нама твоја животворна букња
Нек увијек гори, трепери и блиста!...

Leysin, Швајцарска

ПЛАЧИ СРЦЕ МОЈЕ

Хоћу много суза – нек грца и јеца
Мој цијели живот у једноме часу.
Нека плину сузе у дубини груди,
Гдје судбина боле и све јаде сасу.

Душа ми је пуна сумора и суза –
Плачи срце моје као никад досле;
Све што у нам живи нека умре тихо,
Као бôно вече, као и ми после!...

Плачи срце моје, дај светињу ону
Што мирисом боним оснажава груди –
Ону свету тугу ублаженог бола
Која наду диже и осмијехе буди.

Плачи срце моје – душа ми је јесен
Која нијемо лута, умире и плаче,
Док оловно небо тежак дах јој стеже
Она кô болесник све издише јаче.

Leysin

ЈЕДНА НОЋ

Ја мишљах на те. – Бистра ноћ звијезда
Са модрим небом, сама, мирна, будна,
Корак је чула моје мисли таде,
Што кроз њу прође блиједа и чудна.

Тренутак један, пун свјетлости Бога,
Кроз моју душу пројури у трену,
Непојмљив, страшан, велики и моћан,
Кô цијела вјечност у свом болу њену. –

Ах тад те видјех, у тренутку томе,
Са тамним лицем очаја и јада;
У ноћи једној оргије, весеља –
А с груди твоји' мртав анђô пада...

Leysin

ЈЕДНО ВЕЧЕ

Ах, ја се још вјечито сјећам!... Вече је била
[плава
Свуда по планинама невесињскијем пала,
А врх њих небеса чиста звијездама посијата
С грдним обручем луне – пуним прашине од
[злата.
И ми смо у пусто поље, за селом забачено,
Пуни умора сјели на сијено покошено.
Ћук је суморно звиждô далеко кроз ноћ. Из
[шума
Тужно је брујала ријека. Бијела бразда друма –
Кô неман убијена – побожно-празна, глуха,
Кô несретница је лежала, наготна и без руха.
– Ја сам на твоје крило занешен спустио главу
И мирис удисô сијена, и сањô божанску јаву!...
Срца нам сретна била и душе заноса пуне
И ми смо сањали будни, кô зраци фосфорне
[луне!...
– Ни једна сурова мисô у болу часова они'
Горчином сласти своје отровала нас није –
И загрљене нам душе блуђаху васиони
Љубави божанства и мисли најчистије!...
И, док ћутаху брда покрита плавом ноћи,

Кô страшни чувари њени, с косматим,
[мрачним челом,
Чекајућ тренутак, ваљда, из гроба кад ће доћи,
Да дан објаве јасни с крвавом зором, бијелом.
Ми смо, кô брат и сестра појмили бога и небо
И разумјели им љубав!... И – ја сам тад умријет'
[требô.

Мантана, 28. XI 1904.

NOSTALGIJA

Далеко су села, планине и горе
И голубље небо домовине драге
И сањиве шуме, обале и море
И вечери сјетне, божанске и благе!

Далеко, далеко, бескрајно далеко!
Оно топло сунце, што ми живот даде
И све што ј' у њему ужасно и дивно –
Мој дух и срце, сву срећу и јаде!

– Ах, у мом је срцу много сјете – много;
Ћутим – кô да чујем бони плъусак кише,
Што расплиња тугу, која сузе хоће
Зовући из духа све што има више!

Далеко су села, планине и горе
И голубље небо домовине драге,
И сањиве шуме, обале и море
И вечери сјетне, божанске и благе!...

Leysin

МОСТАР – СЕВДАХ

I. О ПРОЉЕЋУ

О прољећу, благо мени
Причекај ме, душо, тада!
Бога ми ћеш бит' ми млáда!...
О прољећу благо мени.

Сакупићу, вала, свата
Испод брда, искрај мора,
Усред мога бијела двора
Бели вала: триста свата!...

Играће се, пјеваће се;
Напићемо добро свате!
А ми с кумом у вајате!...
... Играће се, пјеваће се!...

О прољећу, благо мени,
Ха се бајам заокити,
Чекај мене, душо, тада!
Бога ми ћеш бит' ми млáда

Ил' ће бити дуњал – јада!...
... С Пјанићем ћу вазда бити
Шљиву ћемо само пити! –
– Од сваког ће ршум бити!...

Монтоне, 8.VIII 1904.

TRAMONTO

О вечери чиста с небом од кадиве
И с мраморним челом безобалног мора,
И са раширеним једрима по њиме,
И с игалима од високих гора,

– Док око мене шуморе маслине, –
Ох, како души годи твоја сјета –
И како, кô и ти, чезне да премине
У загрљајима непознатог свијета!...

И у том трену широка, кô вече,
И тако исто самотна и мека
Нечујно у њој чудна туга тече

По свећенички болујући чека,
Да тамо доље, на крај океана,
Још једно вече умре једног дана!...

Ћигале

ПОЗИВ

Мрнару сиједи, поведи ме журно
Кроз то сиње море и пучине плаве,
Твоја лака лађа и бијела једра
Моју душу пуне чежњама и жељом...
Ах, ја бих далеко, бескрајно далеко,
Тамо гдје још нико никад није био,
Тамо гдје умире свако вече сунце
На крвавом небу са огњима својим –
Кроз хуку, кроз вјетар, кроз пиштање воде,
Кроз проломе неба, громове и праске,
Ох, тамо гдје мисли ужаснуте стају
Пред изразом смрти са леденом грозом,
Гдје и сами Господ поражен се склања
Пред канџијом смијеха демона и силâ...
... Мрнару сиједи, поведи ме тамо,
Болесна ми душа, болестан ми живот!
Само оно море што је њима слично,
Бескрајно и мрачно и препуно смрти,
У страшној ми борби лијека ће дати...
Мрнару сиједи, поведи ме журно,
Болестан ми живот, моја душа пати!...

ПОСЛИЈЕ ГРОБА

Ја знадем, да ми судба још кратко вријеме пише
И скоро да ће стићи мог жића задњи час;
И знадем – скоро, да те ја нећу гледат више
И чути ријечи твојих заносно меки глас.
Ал' када дође вријеме, да звона с цркве јаве
Младости моје ране завршен задњи дан, –
Хоћеш ли к небу тада подићи очи плаве
И молит' Бога за ме, – за лаки вјечни сан?
А кад на хумци мојој поникне густа трава,
Да скрије младост моју, кô израз тужни њен,
Да ли ћеш доћи кадгод и рећи: Овдје спава
Познаник један даљни!? И да л' ћеш бар један трен
 У срцу појмит' тихи јад?
 – И странцу једном да л' ћеш тад
Опростит' занос, што му љепота твоја ули –
И душе силне жеље и срца силни плам
И шапат, ријечи тихе, које су само чули
Плаво бокешко море, ти, звијезде и Господ сам!
 И да л' ћеш кад
Појмити душу моју и у њој љубав ону
И свети огањ мој?... А ја у трену том
Можда ћу блажен бити у вјечном своме склону
 – У тавном гробу свом!

Херцег-Нови

ПОЗДРАВ ДОМОВИНИ

Здраво мрачна брда и високе горе
И потоци хитри и долине благе!
Здраво свијетло сунце успламтјеле зоре,
Здраво свијете мили, домовине драге!

У минуле часе очаја и бола
Поливô сам сузом слику драгу твоју,
И у ноћи тамне плакао сам дуго
И на крше твоје донô душу своју.

Тад кô тешки ехо зујаху ми ријечи,
Што кроз крше твоје орошене струје.
Ја слушах тада гдје потмуло јечи
Акорд тешког бола. Тад наново снује

И враћа се душа у предјеле своје,
Да на гробљу своме укочена стане,
Гдје оргуље бијесне успламтјеле стоје,
Те да око моје на њих сузу кане.

Али сад те видим, гдје кô рајски цвијетак,
Ил' кандило неба поносно ми сијаш,
И осјећам шапат што ваздух шумори,
Ког на груд'ма својим кô дјетенце нијаш.

Протекли су часи очаја и јада;
Мисô моја нови сада свијет грли;
Сад весељем пламти душа моја млада,
Јера мајци својој у загрљај хрли.

Здраво свијетла брда и долине моје!
Здраво плаво небо и звјездице мила!
Здраво сунце сјајно и ти рујна зоро!
– О, би ли и мене у те зраке скрила!

Сарајево

У МЉЕТЦИМА – *пјесма у пролазу* –

Венеција! Чудан град, као што је и његова прошлост. Да, увијек чудан! И сваким даном све тужнији, све блеђи. У бури живота све више у забораву. Умире! Пожурите, видите то, осјетите!... Дођите! – али на прстима, кô у храм, у стари, давни храм!... Ах! Маркова пијаца пати под корацима досадних туђинаца!... Ту се проводе медни мјесеци, прве брачне ноћи, ту – у гробљу! У палатама великих артиста, божанских артиста – Нијемци удесили хотеле. Свакоме је угодно. Све весело. Свугдје живот. Само Венеција – издише!... – Осјећате ли ви то!? Не!? Онда, што ћете у њој?!...

Колумбо и Наполеон! Обојица ослободиоци свјетова, а у исти мах гробари Венеције! Али Италија се рађа. Бјеше ли умро Рим? Не. Он је живио у Венецији и Венеција је живјела зато што је била – Рим, а у њеној смрти рађа се Италија и на гробовима Тицијана, Тинторета, Ђорђона и других, она васкрсава пуна крви и новог живота, кô млада, једра планинка са нарамком веселе и здраве дјеце, као омиљено чедо идеја своје савремености!...

Но све се доноси у самом себи. Смрт нигдје не остаје. – И Италија, кô и Рим, кô и Венеција, умријеће у наручју своје дјеце – идеја и захтјева доцнијег доба;

умријеће у загрљају нечег *новог, неизбјежног*, што мора доћи. Вријеме ће је постарити: отети јој свјежину, младост, здравља; дах ће јој постати тежак, мучиће је живот и она ће хтјети да умре. Живот је времена као и живот индивидуа. Све ишчежава у својим тренуцима бола и радости. Осјећања тренутака наша су вјечност, наш живот. Нико их не може осјетити, појмити, већ ми!... Далеку, врло далеку Италију положиће њезина рођена дјеца у гроб, ни она неће разумјети ни један бол, ни једну сузу, ни једну ријеч своје мајке. Вијекови не преносе тренутке. Покољења неће разумјети језик својих отаца, они га могу само слутити, а то је непрозирно, нејасно, као тражити у својој души израз укоченог погледа мртвачева!... Они неће имати ни толико појезије, да бар дижу у старим палатама хотеле. Они у својој души неће моћи трансформовати ни један титрај удаљеног доба, ни један бол његов; они ће бити бескрајна садашњост која не оставља никакве прошлости. А то је тако близу! Чини ми се већ смо ту!...

Или: зар има још свијета што *хоће* и што може да разумије живот пирамида и смрт Олимпа!...

Adio, Venezia!

Ћутим бол у души! Јеси л' ти то драга,
 Што плачеш у мени и јецаш за мноме?
 Ил' је то бурна, угашена младост,
 Што рида и плаче ту на гробу своме?
 – Ил' је то море преливене среће,
 Досада пуста раскошности њене?
 Те туга нијемо, кô молитва креће,
 С животом бурним да помири мене!
 Ил' су то можда из тавница тајних
 Најдубљег краја срца ми и душе
 Гријехови давни ускрснули опет,
 Кајање тражећ него икад дуже?
 Не!... Или – не знам... Можда све у трену;
 У истом трену, све што душа знаде:
 Смијех и сузе – сав живот без ријечи
 Сву прошлост му – тај бол имаде!
 – И, једна свирка боног неког шума,
 Кô позна јесен, чујем како јеца –
 Кроз цијелу душу! – док ми крај обала
 Уморна нога још полако клеца.

Corfou

СУМОР

I

Ко лептири, по гранама трепери ми лист до листа,
Па шумори зелен-гора, кô кад негдје из дубина
Притајени извор врије, ил' кô да му вода чиста
Са потмулим шумом пада са камена и висина.

Из дебеле хладовине ја кроз лишће густих грана
Гледам како плаво море смијешу се и бјеласа
И по њему лађе многе, гдје се бијеле усред дана
Са једрима заобљеним, кô лабуди врх таласа.

Око мене свуда глухо, сви гласови изумрли,
Само птица кроза грање више моје главе хрли
И, кô да би пјесмом хтјела моју душу да насмије.

Но моја је душа тако уморена од свег љуто
И око ње све што живи бива кô и она худо,
Све суморно, без осмијеха, и све, кô да срећно није.

II

Но и сумор мирис има и болова својих дражи,
Он открива тешке тмине око мене и у мени,
А обмана празна свјетлост и живота пуне лажи
На његовом мразу трну и падају сахрањени.

Ах, но он је отров змијски за невина срца јоште,
Јер с обманом она живе и с обманом она мрију.
А обмане – живот то је, његов занос и милоште
И његова свјетлост то је сјај живота наших свију.

Срца живе болујући; њима лијека само има
У ружичним обманама и у слатким отровима,
Што у свијету бурних страсти, тражећи их
[жудно пију

И, док души сумор свијетли кроза тмине све то
[веће

Он у срце, као авет, све гасећи, улијеће
И ту страшни гроб отвара и пустињу све
[страшнију.

Монтана, октобра 1904.

ПОКРАЈ МОРА

Док поноћ нијема свија се и тоне
И море бунца и о хриду звони,
Куда ли мене моји снови гоне
И – зашто срце шаље уздах бони?
За киме плаче?... да ли на гробове
Уз тужни шушањ бршљана зелена
Из црне таме моју срећу зове
Да тужно јекне бона пјесма њена?!...
... Да пјева мене!...
- - - - - ту, гдје хучни вали
Под ризом ноћи грле се и пјене
Под сводом неба што звијезде пали
Да звони силно боне пјесме њене
А ја? – кô књига пуна страшних слова
Да стојим тако без бола и нада
Слушајућ' како дрхти пјесма ова
И с валом негдје губи се и пада...

У Херцег-Новом, 1901.

ЗАЛУТАО ГАЛЕБ

Залутао галеб над широким морем,
Чуј, цичи, тужи, кô дијете плаче,
Крилима слабир шестари виш бездна
Док море хуји све више и јаче.

Обале нигдје. Не зна куд би кренô,
Снага му слаба, ено, веће пада –
Море га зове... Ах, галебе јадни,
У страшној борби клонули, без нада,

Куд ли си пошô, гдје ли ти је мета,
У бескрај куда одвела те жеља?
Гдје су ти друзи, да ти кликом јаве
Путе спасења, среће и весеља?

Њих нигдје нема... Твоја млада крила
Клонуше, ето, и нема ти спаса,
Ти у гроб мораш, јер не чује небо
Молитве твоје ни твојега гласа.

Мали Лошињ

ЕКСТАЗА

Спокојно се све одмара,
Море с небом разговара.

На висини мјесец гране,
Свијетли шуме успаване.

А планине из даљина
Стреме као сјенке цина.

Тиха поноћ тихо броди
И по земљи и по води.

Свуд спокојство и сан влада,
Нит весеља, нити јада.

Али мени сан не скори,
Мој дух сада с Богом збори.

Мили Лошињ

ПЕСМА О ХВАРУ

Мирише ваздух пун страсти и бола;
Мирише море! Свуда месечина.
А завалила се сребрена пучина,
Кô млада жена успавана гола.

Шуморе вали! Какве су то речи?
О, ко ће знати! Но, послушни: јасно
Не чини л' ти се, да ту пати страсно,
Скривено негдје, душа и бол нечи!?

Ил' је то моја животна потреба,
Да у свему ћутим део душе моје
Па у шум морски, мирис мислим то је

Биће што страда, што чезне, што треба!
Чуј опет! Јеца око хриди голи'
А ваздух мирише у страсти и боли.

ПОСЛЕ ГРОБА

Све ће свијетом да прохуји,
Кô прамени магле оне;
Жалосно ће смрт да бруји
У гроб хладни да утоне.
И тад, кад ме тама свије
У јазбину двери своји',
Прочитаћу књигу ону
Гдје скривена мисô стоји –
Па у часе ноћног мира,
Кад кандила небом плану,
Удесићу харфу своју –
На њој жицу растргану.
Задрхтаће акорд тада,
Кô што дрхће срце моје –
Стих ће струјит' свијетом тихо,
Ускрснуле пјесме моје.

назад САДРЖАЈ

Алекса Шантић

*ПОСЛЕДЊЕ ВЕЧЕ У МАЛОМ
ЛОШИЊУ*

† Јакову

*У прљавој соби, на убогу одру,
Изнемого лежи и на прозор гледа.
Децембарско сунце полагано сједа,
И залази тамо за пучину модру.*

*Он подиже руку и са болом рече:
“О залудно сунце! О румено вече.
О, младости моја!” И глас ропац узе.*

ЛИТЕРАТУРА О ЈАКОВУ ШАНТИЋУ

- „Шантићеве пјесме”, *Политика*, 1904, 343, 3;
- х. з, „Јаков Шантић: Пјесме”, *Бранково коло*, 10/1904, 51-52, 1647-1649 (12.ХП); 1904; 5.1 1905;
- Илија Ивачковић, “Пјесме Јакова Шантића”, *Босанска вила* 20/1905, 3, 44-45; 4, 62-63;
- Хоп Фрог (А. Г. Матош), “Нове песме”, *Самоуправа* 3/1905, 37, 4 (14.П);
- Милош Живковић, “†Јаков Шантић”, *Глас Црногорца*, 34/1905, 52, 2-3 (24.ХП);
- М. С-ћ, “Јаков Шантић: Пјесме”, *Летопис Матице српске*, 1905, ССХХХХ/1, 103-104;
- ја, “Јаков Шантић”, *Ловор* 1/1905, 2, 60;
- А. (Никола Антула), “Јаков Шантић”, *Српски књижевни гласник* 1906, XVI/1, 80 (1.І);
- Вукан, “Јаков Шантић 1882-1906”, *Илустровани гласник* 2/1906, 11/12, 86-86;
- Владимир Гаћиновић, “О Јакову Шантићу”, *Народ* 2/1908, 122, 2-3; *Споменица Владимира Гаћиновића* 1921, стр. 18-21;

- У. (Милан Будисављевић), “Посмрчад Јакова Шантића”, *Бранково коло*, 16/1910, 45, 717-718;
- Јован Грчић, *Портрети и писма III*, Београд, Издање Загребачке духовне задруге Српкиња, 1925; стр. 223-231
- Јован Радуловић, “Један мостарски песник”, *Гласник југословенског професорског друштва*, 1934-35, књ. XV, стр. 307-321;
- Мухамед Ајкић, “Један заборављени мостарски пјесник и пустолов. Поводом тридесетогодишњице смрти Јакова Шантића”, *Југославенски лист*, 18/1935, 217, 10; 219;
- Неретљанин Летописац, “Од оснивања Гусала до покрета Зоре. Културни и национални значај Мостара”, *Гласник Југословенског професорског друштва* 1937, XVII/11-12 (јули август), стр. 1026;
- Драгиша Витошевић, *Српско песништво I*, Вук Караџић, Београд, 1975, стр. 288.
- Радомир Константиновић, “Јаков Шантић”, *Биће и језик у искуству песника српске културе двадесетог века*, 8, Просвета, Београд, Рад, Београд, Матица српска, Нови Сад, 1983, стр. 97-116;
- Дејан Ђуричковић, “Побуњени човјек наше патријархалне културе”, *Нови Израз*, зима, 1998.
- Станиша Тутњевић, “Јаков Шантић”, *Књижевност*, 2001, 10-11-12, 1123-1138; *Мостарски књижевни круг*, Београд, 2001, стр. 225-249.

УЗ ОВО ИЗДАЊЕ

Укупан пјеснички опус Јакова Шантића чини стотињак пјесама. Осим збирке *Пјесме* (1904) он је за вријеме свог кратког живота и још краћег пјесничког вијека по листовима и часописима оставио и тридесетак пјесама које није унио или није стигао да унесе у збирку, док је приближно толико преосталих, односно необјављених штампано непосредно после његове смрти.

Мала збирка поезије штампана прије сто година у Мостару и пјесме расуте по недоступним листовима и часописима на крају деветнаестог и у првој деценији двадесетог вијека нису ни у то вријеме имали широко отворен пут до већег броја читалаца. Доћи до пјесама Јакова Шантића није било лако ни после Првог свјетског рата, а после Другог свјетског рата, све до данашњег времена, за обичног читаоца, па чак и за најужи круг књижевних стручњака, то је било могуће само уз велики труд и срећу.

После читавог једног вијека данас се указује прилика да се пјеснички опус овог пјесника поново представи нашој књижевној јавности. Један строг и чврсто структуриран избор из његове поезије најдостојније би представио овог пјесника и показао по чему је он још и данас актуелан и жив. Тиме би, међутим, ко зна до када била пропуштена и одгођена прилика да се његово дјело први пут, сто година од његове смрти, нађе на једном мјесту, односно у једној књизи, и као такво у цјелини постане доступно ужој научној јавности и широј књижевној публици.

Због тога смо се одлучили да у овој прилици ипак представимо цјелокупан пјеснички опус Јакова Шантића, на начин како је он настајао и доспијевао у књижевну јавност у своје вријеме, остављајући могућност да се избори из његове поезије намјенског карактера праве тек након што читаво његово пјесничко дјело угледа свјетлост дана на једном мјесту.

Уз већину пјесама објављених у периодичним публикацијама постоји податак о мјесту и датуму њиховог настанка. С обзиром да је приликом уношења таквих пјесама у збирку тај податак изостао, у овом издању он је враћен на мјесту на коме је и био.

У погледу аутентичности текста пјесама нису вршене никакве промјене осим оних најминималнијих, готово искључиво правописно-ортографске природе.

I

Имајући на уму да је сам пјесник годину дана прије смрти у збирци *Пјесме* направио избор из своје поезије природно је било да се у цјеловитом представљању Јакова Шантића та збирка и данас нађе на првом мјесту. При томе треба имати на уму да она, на жалост, није репрезентативна, с обзиром да у њу није ушло ни све што је пјесник до тада био написао, али ни оно што би се могло сматрати најбољим с чиме је у томе тренутку располагао. Нешто више од половине пјесама из збирке (16) на том мјесту се први пут објављују, док су остале (11) претходно већ биле штампане по листовима и часописима. Разлике које затичемо између првобитног текста појединих пјесама објављених у листовима и часописима и коначне верзије у збирци очито су резул-

тат пјесниковог напора да у њима нешто поправи и побољша. С обзиром да до првобитних верзија објављених у периодичним публикацијама данас није лако доћи чак ни за потребе науке, упозорићемо на важније пјесникове измјене, изузев оних ортографско-правописног карактера и оних за које се на први поглед може уочити да су резултат штампарске грешке. При томе нећемо до краја слиједити захтјеве критичког издања (нумеричко обиљежавање стихова у свакој пјесми, најситније разлике у верзијама, и сл.) с обзиром да таква врста издања није уобичајена за пјеснике овог значаја.

Користићемо скраћенице: **чв** = часописна верзија, и **з** = збирка.

1. "Поздрав" (*Дело*, 9/1904, XXX/1, 8).

- Други, трећи и четврти стих прве строфе у **чв** потпуно су другачији и гласе: *С кикотом кроз грање запљуштити и вије; // Разбарушен, пијан јурне из дубине // И сурва се негдје, обори и мрије!...*

- Умјесто придјева *суморно* у трећем стиху друге строфе, у **чв** је придјев: *чемерно*;

- Синтагма *са њезине хумке* из првог стиха треће строфе, у **чв** гласи: *са њезина гроба*;

- Посљедња два стиха четврте строфе у **чв** гласе: *Са мајчина гроба!...са модрих планина // И из бједних села домовине јадне...*

Париз, 30.VI 1904.

У збирци има још једна пјесма са насловом „Поздрав” која претходно нигдје није била објављена.

2. "Лаку ноћ" (*Босанска вила*, 18/1903, 8, 149; 30.IV).

- Умјесто глагола *кријети* из другог стиха прве строфе, у **чв** је глагол: *буји*;

- Синтагма *химне поју* из трећег стиха прве строфе у **чв** гласи: *химну звоне*;

- Умјесто придјева *златне* из првог стиха друге строфе, у **чв** је придјев: *благ*;

- Ријеч *доносе* из трећег стиха друге строфе, у **чв** гласи: *донесе*;

- Синтагма *но с немиром* из првог стиха треће строфе у **чв** гласи: *пун немира*;

- Посљедњи стих треће строфе у **чв** гласи: *Дођем рећи „Лаку ноћ”!*, //..... *Лаку ноћ*

Херцеговини, 1901.

3. „Војиславу" (*Бранково коло* 10/1904, 42, 1325).

- Умјесто *тамо* из првог стиха прве строфе и првог стиха пете строфе, у **чв** је: *с тобом*;

- Умјесто *борба* из другог стиха друге строфе, у **чв** је: *патња*;

- Умјесто *жреци* из четвртог стиха друге строфе, односно *жреца* из првог стиха четврте строфе, у **чв** је *жарци*, односно *жарца*;

- Умјесто *гдје је народ* из првог стиха четврте строфе, у **чв** је: *да л' је био народ*;

- Умјесто *плаве* из трећег стиха пете строфе, у **чв** је: *плове*;

Монтана, 18.X 1904.

4. „Пошљедња зима” (Бранково коло, 8/1902, 45, 1410, 7(20).XI).

Прва два стиха у часописној верзији гласе: *Под стопалом снијег прскара и пуца, // Шкрипи... исто и у грудма. Свуд бескрајно бело;*

Leysin (Швајцарска), 1902.

5. „На мјесечини” (Нова искра, 5/1903, 11, 327).

- Умјесто четвртог, петог и шестог стиха, у **ЧВ** су два стиха: *О сёке пљусне туробно, дубоко, //Ко тежак уздах! – Мјесечина... Тихо!..;*

- Девети стих у **ЧВ** гласи: *„Vjeni sul mar!...”* - „Дођи на море”;

- Умјесто синтагме *да осјетии жар* из тринаестог стиха, у **ЧВ** је: *да ти кажем жар;*

- Умјесто *трону* из петог стиха другог дијела пјесме, у **ЧВ** је: *трењу;*

- Умјесто синтагме *Гдје се глухо шире* из шестог стиха другог дијела пјесме, у **ЧВ** је: *свуда гдје се крије;*

Крф, 7.X.1903.

6. „Одговор” (Нова искра, 5/1903, 7, 203; јули)..,

- Први стих друге строфе у **ЧВ** гласи: *Кад ноћас морски и посљедњи вали;*

- Трећи стих друге строфе у **ЧВ** гласи: *И када с неба млад и бјели мјесец;*

- Други стих треће строфе у **чв** гласи: *Ко тавна сенка у баитине густе;*

Херцег-Нови, 1903.

7. „Један живот” (*Срђ*, 2/1903, 18, 840; 30.IX 1903).

- Прва строфа из **чв** у збирци је изостављена. Она гласи: *Под ризом ноћи, поврх мирних вода // Гле, мрак и по-ноћ како н'јемо лута; // Засипа брда и обале танке // И б'јела, пуста села украј пута.*

- Посљедњи стих прве строфе у **чв** гласи: *И бл'једи огњи на небесих круже;*

- Синтагма *рад чега ли страда* из посљедњег стиха друге строфе у **чв** гласи: *чему ли се нада;*

- Синтагма *И уснама жарким* из трећег стиха друге строфе у **чв** гласи: *И с цв'јетом крина;*

- Четврти стих треће строфе у **чв** гласи: *С усана рујних и са груди сњежних;*

- Синтагма *ја у стрепњи пита* из трећег стиха четврте строфе у **чв** гласи: *ја се с страхом пита;*

- Синтагма *нити појмим сада* из првог стиха пете строфе у **чв** гласи: *премда не знам зашто;*

Херцег-Нови, 27. августа 1903.

8. „Јутро на Алпима” (*Бранково коло*, 10/1904, 31, 965).

- Пети стих прве строфе у **чв** гласи: *И прах док румен огромне планете;*

- Четврти стих у другој строфи у **чв** гласи: *У мојој души као имна њина*;

- Између четвртог и петог стиха у **чв** се налазе још два стиха: *В'јекови доцни кад прођу и мину - // К'о разбарушени вјетрови у ноћи -*;

- Умјесто *шапће* из другог стиха четврте строфе у **чв** је: *бунца*.

Mont-Blanc, 1.VIII 1904.

9. „Алпске вечери I, II”

- Пјесма под римским бројем I први пут је објављена у збирци, а пјесма под бројем II претходно је штампана у часопису *Бранково коло* (10/1904, 31, 965-966);

- Умјесто *огромних* из трећег стиха друге строфе, у **чв** је: *високих*;

Монтана, 4.VIII 1904.

10. „Ти гдје си сада” (*Бранково коло*, 10/1904, 19, 582).

- Умјесто *сањам* из последњег стиха прве строфе, у **чв** је: *мислим*;

- Умјесто *појми* из трећег стиха треће строфе, у **чв** је: *ћути*;

- Четврти стих из треће строфе у **чв** гласи: *Моје тренутке сумора, и сате*;

- Умјесто *дуге* из петог стиха треће строфе, у **чв** је: *моје*;

- Умјесто синтагме *и оно* из трећег стиха пете строфе, у **ЧВ** је: *за ме*;

Дубровник, 15.V 1904.

11. „Сјећање” (*Бранково коло*, 10/1904, 14, 418-420; 8(21).IV).

У односу на **ЧВ**, гдје има 80 стихова, пјесма у збирци је скраћена на 66 стихова. Извршена су сљедећа скраћења:

- Послије прве строфе из **ЧВ** су изостављени сљедећи стихови:

*Еј пуста надо, створитељу свјета,
Животе моћни рађања и смрти,
Маћехо драга, варалице клета,
Другарко вјечна рађања и смрти,
Зашто ме тако опијаш у свему,
Варањем слатким трујеш срце јадно –
Куцањем сваким докле смрт у њему
Теби се руга немарно и гадно?!
- Зашто ме вараш ти, демоне лјепи,
Анђелски поглед што украде рају?
Ах, та ја знадем да сам прошлост себе
И хумка само, што и други знају!...*

- Педесети стих (*И вјечно ново!...*) у **ЧВ** гласи: – *И вјечно – ново – доклен срце жуди*, а потом слиједе два стиха (*Да душа јури кроз небеса нова // Свјетове нове високо виши' људи!...*) којих у збирци нема.

- Осим ових скраћења вршене су и неке друге ситне измјене (инверзија или замјена неких ријечи, и сл.), али су

те измјене небитне за смисао и значење стихова у којима се јављају.

Leysin, 20.II 1904.

12. „Ја тебе никад заборавит нећу“ (*Босанска вила*, 19/1904, 11, 205; 15.06).

У *Босанској вили* пјесма је објављена под насловом „Никад!“.

- Умјесто синтагме *разговара с тобом* из другог стиха друге строфе, у **чв** је синтаagma: *прелива се тобом*;

- Умјесто стиха *Већ за те живит и мријет за тобом* из четвртог стиха друге строфе, у **чв** је стих: *Но за те ту-жит' и умрј'ет' за тобом!*;

- Други стих треће строфе (*И као мирис оне на ме слећу*

-) у **чв** гласи: *Ко плави мирис оне на ме сл'јећу*;

-Трећи стих треће строфе (*И плаве косе твоје ли-јене главе*), у **чв** гласи: *И златне косе твоје л'јене главе*;

-Четврти стих треће строфе (*Ја мрсим увијек, миришем и љубим!*) у **чв** гласи: *Мрсим их ув'јек, миришем и љубим*;

-Умјесто ријечи *нигда* из првог стиха четврте строфе, у **чв** је ријеч: *никад*;

-Умјесто синтагме *и задњи* из четвртог стиха четврте строфе, у **чв** је ријеч: *Пошљедњи*.

За разлику од поменутих пјесама које су прије збирке биле објављене на неком другом мјесту, пјесма „Отаџбини” први пут је штампана у збирци, а потом је послѣје пјесникове смрти публикована и у листу *Стармлади* (2/1908, 18, 148). Мање, углавном правописно-ортографске разлике, очито су резултат уредничке интервенције.

II

Друга пјесничка цјелина у чијем формирању је на неки начин учествовао и сам пјесник чини циклус *Из пошљедњих пјесама*. Те пјесме су почеле да се појављују још док је пјесник био жив, а потом их под истим, заједничким именом срећемо и послије његове смрти. Овај циклус садржи осам пјесама, од којих је седам објављено у *Бранковом колу* 1905 (бр. 4, стр. 107; бр. 9, стр. 257; бр. 17, стр. 512) и 1907. године (бр. 44, стр. 1347- 1348; бр. 47, стр. 1442), док је једна штампана у *Делу* 1906. године (књ. 39, бр. 1, стр. 3).

III

Посебну цјелину представљају пјесме које су у неколико бројева *Бранковог кола* 1910. године излазиле под насловом *Посмрчад*. Оне су, што није тешко закључити већ и из самог наслова, представљале пјесничку заоставштину Јакова Шантића коју је на молбу уредника овом часопису прикупио и послао пјесников брат Алекса. Објављиване у континуитету, у четири броја овога часописа, те су пјесме обиљежене редним бројевима од 1. до 32. У броју 43 (стр. 678-680) објављене су пјесме под редним бројем 1. до 14; у броју 44 (стр. 695-697) су пјесме са редним бројевима од 15. до 20; у броју 45 (стр. 708-709) налазе се пјесме са бројевима од 21. до 27, док су у броју 46 (стр. 727-728) објављене пјесме под редним бројевима од 27. до 32.

Уочљиво је да су грешком двије пјесме добиле исти број 27, мада уз другу стоји и наслов „Исповијест”. Пажњи уредника Милана Будисављевића (у овом

случају можда и Алексе Шантића!) промакла је и чињеница да су три пјесме већ и прије тога биле објављене.

1. Пјесма „Жеља” под насловом «Жељи» прво је, још за пјесникова живота, штампана у *Босанској вили* 1903. године (бр. 19-20, стр. 345), гдје се као мјесто њеног настанка назначава Херцеговини. Разлике између првобитно објављене верзије у *Вили* и ове у *Бранковом колу* нису битне, али нису ни безначајне да се не би поставило питање како је до њих дошло. Овдје се објављује верзија која је изашла у *Бранковом колу*, јер је дио јединствене цјелине која је читава вјероватно прошла кроз исту редакцију неовисно о томе ко ју је урадио. Мање је вјероватна претпоставка да је првобитну верзију мијењао сам пјесник, јер је није унио у збирку, па «сумња» пада на његовог брата Алексу или на уредника часописа. Ево тих разлика.

- Четврти стих прве строфе у *Б(осанској) В(или)* гласи: *Сад је пуно туге, нијемо и тавно*;

- Други стих треће строфе у *БВ* гласи: *Кад у теби св'јетом свуд гледах љепоту*;

- Умјесто *расух* у трећем стиху треће строфе у *Б(ранковом) К(олу)*, у *БВ* је: *просу*;

- Први дио првог стиха у четвртој строфи у *БВ* гласи: *Па гдје си, гдје сада?*;

- Умјесто *који* у другом стиху четврте строфе у *БК*, у *БВ* је: *што јој*;

- Други дио стиха у петој строфи у *БК*, у *БВ* гласи: *не умиреши нигда!*;

- Посљедњи стих пјесме у *БВ* гласи: *Да и мене самог створиши и да – будем!...*

2. Пјесма „Мртво вече” првобитно је под насловом „Мртве вечери” штампана годину дана после пјесникове смрти у *Босанској вили* 1906. године (бр. 5, стр. 65) са назнаком да је настала у Херцеговном. Међутим пјесма у *Вили* састављена је од двије цјелине обиљежене римским бројевима I. и II. Прва цјелина означена римским бројем I. је пјесма из *Бранковог кола* (испод ње је назнака да је настала у Дубровнику 1901), док друге цјелине означене римским бројем II. на том мјесту нема. Због тога што ју је пјесник првобитно ипак објавио као једну пјесму она је уврштена у овај циклус у цјеловитом облику, са оба дијела. Разлике су следеће:

- Други стих прве строфе у *БВ* гласи: *Преда мноме море шири се и тоне*;

- Умјесто синтагме *Пламено и златно* у четвртог стиху прве строфе из *БК*, у *БВ* је синтагма: *у пламену своме*;

- Умјесто синтагме *То сунце мрије* у петом стиху прве строфе из *БК*, у *БВ* је синтагма: *То сунашце мре!*;

- Умјесто синтагме *једним дугим санком* у трећем стиху треће строфе из *БК*, у *БВ* је синтагма: *вјечитијем саном*.

3. Пјесма под редним бројем 26. претходно је под насловом „Прољеће бјеше” штампана управо у самом *Бранковом колу* 1906. године (бр. 3, стр. 75). Тада је испод ње назначено да је настала 1904. године, док је као пјесма бр. 26. *Посмрчади* сигнирана да је настала у Ћигалама на Малом Лошињу 1905. године. Овдје је уз редни број 26. додат и стварни наслов пјесме “Прољеће бјеше”, као што је случај и са неким другим пјесмама из

овог циклуса. Разлике између прве верзије објављене 1906. године и ове друге из 1910. су следеће.

- Умјесто синтагме *с вјетром долетао* из другог стиха прве строфе у првој верзији је стајало: *ваздух прел'јетао*;

- Умјесто *невине* из трећег стиха прве строфе у првој верзији је било: *невиних*;

- Умјесто *чедно* из четвртог стиха прве строфе у првој верзији је стајало: *чезн'о*;

- Умјесто *жуди* из трећег стиха друге строфе у првој верзији је било: *ћуди*;

Пјесме из овог циклуса које уз број имају и наслов, уколико би се показала потреба, било би могуће премјестити и у неку другу цјелину, док би оне само са редним бројем на неком другом мјесту било заиста тешко идентификовати и тако «безимене» даље пратити. Због тога је, и поред поменутих недоследности, овај циклус било неопходно задржати као цјелину у оном облику у коме је првобитно и била објављивана.

IV

На крају, посебну цјелину чине преостале пјесме, које нису заступљене у збирци, нити у циклусу *Из пошљедњих пјесама* и у пјесмама из заоставштине, штампаним под именом *Посмрчад*. То су пјесме публиковане прије изласка збирке које пјесник није у њу уврстио, пјесме које су објављене за пјесникова живота послије изласка збирке што значи да их у њу није ни могао унијети, као и пјесме које су се затекле у неким редакцијама, те су као такве штампане непосредно послије његове смрти. Редослед је направљен комбиновањем

хронолошког критеријума настанка и објављивања пјесама у листовима и часописима.

1. “Останите мисли моје”, *Босанска вила* 13/1898, 3, 39 (1.I);

2. “Облаци”, *Босанска вила* 14/1899, 5-6, 68 (15-30.III); 7, 84-85 (15.IV); 8, 102 (15.IV), 9-10, 121-122 (15-30.V); 13-14, 186 (15-30.VII); 15-16, 209-210 (15-30.VI-II);

У првом наставку (бр. 5-6) као аутор је потписан Јефтан Р. Шантић, а у сљедећем (бр. 7) у потпису је Јаков Р. Шантић. У сљедећа три наставка није било потписа, да би на крају, у посљедњем поново био потписан Јефтан Р. Шантић. Тешко је рећи како је дошло до ове забуне, али је аутор пјесме очито Јаков Шантић, јер је Јефтан три године прије тога већ био умро (1896). У прилог ауторству Јакова Шантића иду и многи други разлози. Стога то питање у досадашњој литератури није постављано.

3. “Вјечност (Визија)”, *Босанска вила* 22/1907, 9, 131 (15.V);

4. „Ја љубави иштем, ја љубави тражим!”, *Босанска вила* 14/1899, 1, 7 (15-30.IV);

5. “У ноћи”, *Звезда* 3/1899, 25, 195 (28.II);

6. “Ја не знам”, *Женски свет*, 16/1901, 8, 125 (1.VIII);

7. „Очајник”, *Босанска вила* 16/1901, 17-18, 300 (15-30.IX);

8. „*”, *Женски свет* 17/1902, 8, 121;

9. “Жеља”, *Бранково коло* 8/1902, 40, 1257 (16.XI);

10. “Незида”, *Узданица*, Народни велики илустровани календар за 1902, стр. 28-29;

11. “Виђење”, *Босанска вила* 18/1903, 2, 28 (30.I);

12. *Fata Morgana*, *Бранково коло* 9/1903, 42, 1313 (29.X);

13. “Неспокојство”, *Бранково коло* 19/1903, 43, 1346 (5.XI);
14. “Агонија”, *Бранково коло* 20/1904, 19, 581-582;
15. “Просвјети”. *Босанска вила* 19/1904, 3, 49 (15.II);
16. “Плаче срце моје”, *Срђ* 3/1904, 9, 419 (16.V);
17. “Једна ноћ”, *Срђ* 3/1904, 16-17, 775 (16.IX);
- # Једна пјесма са истим насловом објављена је у *Босанској вили* 1906. године (бр. 10, стр. 147);
18. “Једно вече”, *Дело* 1904, XXX/3, 291-292 (децембар);
19. “Nostalgija”, *Срђ* 4/1905, 1-2, 261(31.I);
20. “Мостар – севдах! I О прољећу”, *Босанска вила* 1905, 2, 22 (31.I);
- # Са малим ортографско-правописним измјенама пјесма је поново објављена у *Листићима*, прилогу *Народног јединства* (1/1920, 34, 329 (21.VIII))
21. “Tramonto“, *Бранково коло* 11/1905, 42, 1301;
- #Пјесма је потписана са Ћакомо.
22. “Позив”, *Нова искра* 7/1905, 12, 369 (децембар);
23. “Послије гроба”, *Бранково коло* 12/1906, 4, 110 (8.II);
- # Једна пјесма са насловом “После гроба” објављена је у календару *Узданица* за 1920, стр. 20).
24. “Поздрав домовини”, *Босанска вила* 21/1906, 8, 113 (30.IV);
25. “У Мљетцима – пјесма у пролазу-“, *Нова искра* 7/1905, 4, 124 (април);
- # Пјесма је потписана са Ћакомо.
26. “Једна ноћ”, *Босанска вила* 21/1906, 10, 147; 30.V);

#Пјесма са истим насловом објављена је у *Срђу* 1904. године (бр. 16-17, стр. 775).

27. “Сумор”, *Босанска вила* 21/1906, 13-14, 195 (15-30.VII);

28. “Покрај мора”, *Женски свет* 21/1906, 2, 32 (I.XI);

29. “Залутао галеб”, *Бранково коло* 13/1907, 13, 368;

30. “Екстаза”, *Бранково коло* 13/1907, 14, 393;

31. “Песма о Хвару”, *Српски књижевни гласник* 1905, XV/2, 98 (16.VII);

3. “После гроба”, *Узданица*. Календар за 1920, стр. 20.

Ст. Т.

САДРЖАЈ

▶ Станиша Тутњевић: <i>Јаков Шантић</i>	5
▶ Алекса Шантић: <i>Лаку ноћ. †Јакову</i>	33

I

▶ ПЈЕСМЕ

▶ <i>Тренуци</i>	
▶ Љубави	39
▶ Поздрав	40
▶ Отаџбини	41
▶ Очи твоје	43
▶ Лаку ноћ	44
▶ * * * (Гле, скончање како стиже...)	45
▶ Војиславу	46
▶ Пошљедња зима	47
▶ Јесен	48
▶ Чежња	49
▶ Из туђине	52
▶ <i>На мору</i>	
▶ Зора	55
▶ Подне	56
▶ Поздрав	58
▶ На мјесечини	59
▶ Одговор	61
▶ Један живот	62

▶ <i>На Алпима</i>	
▶ Јутро на Алпима	65
▶ Алписке вечери (I – II)	66
▶ Она (слика из санаторијума)	68
▶ Алписке тишине	70
▶ Снијег	71

▶ <i>Послије расанка</i>	
▶ Ти гдје си сада?	75
▶ Мени се чини	77
▶ Сјећање	78
▶ Ја тебе никад заборавит нећу	81
▶ Киша	82

II

▶ ИЗ ПОШЉЕДЊИХ ПЈЕСАМА	
▶ *** (Снијег свуд и магла...)	85
▶ *** (Ја слушаам звуке пјесме...)	86
▶ *** (Хоћу да легнем...)	87
▶ *** (Еј, откад се, драга,)	88
▶ *** (Ја осјећам језу...)	89
▶ Трагедија	90
▶ Јесен	92
▶ Јесени	93

III

▶ ПОСМРЧАД	
▶ Пјесме из јесени	97
▶ (1 – 9)	105
▶ 10. Жеља	106
▶ 11. Немој ме звати...	108
▶ 12.	109

▶ 13. Мртве вечери I, II	110
▶ 14. Галео моја... ..	112
▶ 15. О, да л' је тако?... ..	114
▶ 16. Вече пада... ..	117
▶ 17. Мутан вјетар шуми... ..	118
▶ 18. Пјеснику	119
▶ 19. Изгубљен I, II	121
▶ 20. Очекивање	123
▶ 21. Дајте ми кутак... ..	125
▶ 22. Пољуби ме, драга!	126
▶ 23.	127
▶ 24. Здравомоје море!.. ..	128
▶ 25. Алеје старе... ..	130
▶ 26. Прољеће бјеше	131
▶ 27.	132
▶ 27. Исповијест	133
▶ 28.	134
▶ 29.	135
▶ 30.	136
▶ 31. Пјевајте ми, друзи!.. ..	137
▶ 32. Гробару, пожури... ..	138

IV

▶ ОСТАЛЕ ПЈЕСМЕ	
▶ Останите мисли моје... ..	141
▶ Облаци I-XVII	144
▶ Вјечност (Визија)	164
▶ Ја љубави иштем, ја љубави тражим!	168
▶ У ноћи	171
▶ Ја не знам... ..	172
▶ Очајник	173
▶ * (Гдје, б'јел галеб на далеко)	175
▶ Жеља	177

▶ Незида	178
▶ Виђење	181
▶ Fatamorgana	182
▶ Неспokoјство	183
▶ Агонија	184
▶ Просвјети	185
▶ Плачи срце моје	187
▶ Жижица	188
▶ Једна ноћ	189
▶ Једно вече	190
▶ Nostalgija	192
▶ Мостар – севдах – I. О прољећу!	193
▶ Tramonto	194
▶ Позив	195
▶ Послије гроба	196
▶ Поздрав домовини	197
▶ У Мљетцима – пјесма у пролазу	199
▶ Једна ноћ	201
▶ Сумор	202
▶ Покрај мора	204
▶ Залутао галеб	205
▶ Екстаза	206
▶ Песма о Хвару	207
▶ После гроба	208
▶ Алекса Шантић: <i>Последње вече у Малом Лошињу</i>	
▶ † <i>Јакову</i>	209
▶ <i>Литература о Јакову Шантићу</i>	210
▶ <i>УЗ ОВО ИЗДАЊЕ</i>	213

Јаков Шантић
САБРАНЕ ПЈЕСМЕ

Приредио
Станиша Тутњевић

Издавачи
Свет књиге
Београд
и

Институт за књижевност и уметност
Београд

Уредник
Стево Ћосовић

Штампа
Драслар партнер
Београд

Штампано у 500 примерака 2005. године

Видење	181
Ратапограна	182
Неспокојство	183
Агонија	184
Просвјети	185
Плаци срце моје	188
Једна ноћ	189
Једно вече	190
Nostalgija	191
Мостар – седах –	192
Трагови	193
Позив	194
Послије гроба	195
Потрага домовини	196
CIP – Каталогизација у публикацији Народна библиотека Србије, Београд	198

821.163.41-14

821.163.41.09-14 Шантић Ј.

016:929 Шантић Ј.

ШАНТИЋ, Јаков

Сабране пјесме / Јаков Шантић ; Приредио Станиша Тутњевић. – 1. изд. – Београд : Свет књиге: Институт за књижевност и уметност, 2005 (Београд : Драслар партнер). – 232 стр. ; 21 см. – (Едиција Жива баштина / Свет књиге/ Институт за књижевност и уметност)
Тираж 500. – Стр. 5-32: Јаков Шантић / Станиша Тутњевић. – Стр. 212-226: Уз ово издање / Ст. Т. – Литература о Јакову Шантићу: стр. 210 -211.

ISBN 86-7396-083-5

1. Тутњевић, Станиша

а) Шантић, Јаков (1882-1905) б) Шантић, Јаков (1882-1905)-

Библиографије

COBISS.SR-ID 119095052